

Сураи Соффот

Сураи 37-уми Қуръон буда, дар Макка нозил шуда,
аз 182 оят иборат аст

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

Ин сура ба мисли сураҳои дар Маккаи муаззама нозилшуда низ аслу ақоиди исломиро мавриди баррасӣ қарор дода, ақидаву имони муъминонро комилу беҳалал мегардонад. Ба ибораи дигар: Ҳадафи асосии ин сура ба мисли сураҳои маккагӣ аст, ки ҳадафу мазмуну мақсади ҳамаи онҳо аз баёни рукнҳои ақидаи динӣ иборат буд.

Валлоҳу аълам, «Соффот» ном мондани ин сура ба ин мақсад аст, ки бандагонро аз олами боло панд диҳад. Аз ҷумла, аз фариштагоне, ки аз ҳар гуна гуноҳ поканду шабу рӯз ба ибодати Аллоҳ машғул буда, як нафас аз тоату ибодати он Зоти пок ғафлат наварзида, ба иҷрои вазифаҳои барояшон муайяншуда машғулу мукаллафанд, сухан меравад.

Сура бо зикри фариштагони аброр оғоз гардида, хусусан аз фариштагони сафкашида сухан мекунад, ки доимо ба гузаронидани намоз хеш қоииманд ва ҳофизу мунтазир амини амри Парвардигоранд.

Дар давоми сура аз чинҳо ёд мешавад, ки чинҳо чун ба сӯи осмон барои дуздидани хабарҳои ғайбӣ ҳаракат карданд, шихоби ситорагон онҳоро сӯзонда, маҳв менамояд. Бо ин нукта ақидаи аҳли ҷоҳилият, ки меғуфтанд «Байни Аллоҳ ва чинҳо қаробату наздикӣ вуҷуд дорад» ботилу беасос мегардад. Ин як ақидаи ботиле ҳаст, ки фолбинону соҳирон дар фикри худ онро парварида, бо чинҳо ҳамкорӣ мекунанд. Ин ақида билкул хилофи ояи 60-уми сураи «Ёсин» аст, ки меғӯяд: «Шайтон барои шумо ошкоро душман аст!»

Баъдан дар ин сураи муборак доир ба зинда гардонидани баъд аз миронидан, рӯзи Қиёмат, ҷазои онҳое, ки омадани чунин рӯзро инкор мекунанд, таъкидан сухан меравад.

Қиссаи фарди муъмину шахси кофир баён гардида, оқибати кори онҳо маълум карда мешавад. Муъмин бар ивази амалҳои неки худ аз Биҳишти анбарсиришт маъво мегираду кофир ба азоби доимии Дӯзах гирифта мешавад.

Бо мақсади ба сӯи ваҳдату ҳидоят ва роҳи рост таҳрик додани бандагон аз рӯзгори пайғамбарони гузашта ба мисли ҳазрати Нӯҳ (а), Иброҳим (а), Исмоил (а), ҳазрати Мӯсо (а), Ҳорун (а), Илёс (а) ва Лут (а) ёд мешавад. Дар баробари ин падидаи «Ал-имону вал-Ибтило» (яъне боварии ниҳоят мустаҳкам (доштан) ва ба имтиҳон гирифтор шудан)-ро ба тафсил зикр месозад. Ҳамчунин қиссаи хоб дидани ҳазрати Иброҳим (а) ва кӯшиши қурбонӣ кардани ҳазрати Исмоил (а) бо услуби хос, ки дар ин сура итифода шудааст, баён гардида, таълим медиҳад, ки Аллоҳтаъоло бандагони дӯстдоштаи худро мавриди имтиҳону санҷиши саҳт қарор медиҳад. Сураи мазкур барои ҳушдори падарон аз вафодорию сарсупурдагии Иброҳими Халилуллоҳ, ки барои иҷрои амри Парвардигори худ бо ҷону дил омодааст, ҳатто фарзанди ягонаи худро қурбон бисозад, сухан мекунад. Инчунин барои фарзандон аз рӯзгори фарзанди ҳазрати Иброҳим (а) - Исмоил (а), ки қиблагоҳи хешро барои ҳарчи тезтар адо кардани амри Парвардигор илҳом мебахшад ва мегӯяд, ки на як ҷон, ҳатто сад ҷон бошад, дар роҳи Аллоҳ фидо сохтам, панди аҷиб медиҳад. Хонандаи борикбин, бо ин гуфтани нестем, ки шумо ҳам фарзандони худро қурбон бисозед. На, мурод ин аст, ки он чиро Аллоҳтаъоло амр кардааст, ба ҷон бояд пазируфт ва барои иҷрои аҳқому аркони шариат ҷоннисорӣ бояд намуд. Одати инсон ин аст, ки моли худро дӯст медорад, вале аз мол болотар дарёфти ризои молдиханда, яъне Аллоҳтаъоло аст. Пас мусаллам аст, ки аз моли худ барои адои қурбонӣ, закот, садакаи фитр ва ғайра гоҳ-гоҳ сарф намоӣ. Фаромӯш насозӣ, ки молу сарвату дорой ҳама аз сӯи Офаридгор барои имтиҳон ба банда дода шудааст. Ҳар ки бандаи мухлис аст, ин имтиҳонотро ба ихлоси том ҳамчу ҳазрати Иброҳим (а) ва Исмоил (а) лаббайк гуфта, ба иҷрои он амр мекӯшад ва иншоаллоҳ, кушоиш аз тарафи Ӯ таъоло ба ӯ мерасад.

Сураи карима ба он анҷом меёбад, ки Аллоҳтаъоло анбиё ва авлиёи Худро дар дунё ва охираат нусрат (ёри) медиҳад. Зеро саодати дорайн (ду дунё) барои парҳезгорон аст. Инсони оқил аз рафтори анбиё ва авлиёи Худованд ибрат гирифта, ба мисли онҳо дар ба ҷо овардани амрҳои динӣ бояд саъю кӯшиши балиғ намояд.

Ин буд нигоҳи мухтасар, аз мундариҷаи сураи «Соффот».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

وَالصَّافَّتِ صَفًّا

Ва-с-сѳфāti саффа. 1.

1. Қасам ба фариштагоне, ки назди Худованд барои ниѳиш (намозашон) саф андар саф кашиданд,

Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло ба ҷамоаи фариштагоне, ки барои иҷрои амри Ў таъоло ё барои ибодат ва ё бо хотири мувоқабаи амри Аллоҳтаъоло саф мекашанду ҳамеша дар ҳолати «омодабош» қарор доранд ва назди Офаридгор шаъни азим доранд, савганд ёд намуда, ин сураи муборакро ифтиҳо бахшидааст. Зеро онҳо барои хидмати Парвардигори худ ва назди ҷалолу ҳайбати Ў таъоло ғарқи баҳри ҳузӯу хушӯанд ва тасмиму фурутанӣ зоҳир мекунанд.

فَالزَّجَرَاتِ زَجْرًا

Фа-з-зāҷироти заҷро. 2.

2. пас, қасам (ба фариштагоне, ки абрҳоро бо сахтӣ) меронанд.

«Зоҷироти заҷран» ба маъни рондан омада, Аллоҳтаъоло ба фариштагоне ки бо амри Парвардигор абрҳоро ронда, барои шодоб кардани ягон мавзеъ онҳоро манъ месозанд, қасам ёд намудааст.

Тибқи эзоҳи баъзе муфасссирон, «ронандагон», он фариштагонеанд, ки чун шайтонҳо бо мақсади дуздидани хабарҳои осмонӣ ба боло ҳаракат мекунанд, онҳоро намегузоранд, ки комёб шаванд ва бо заҷр онҳоро ба поён меронанд. Қасам ба чунин фариштагон аст. Аллоҳ донотар аст.

فَالْتَلَّيْتُ ذِكْرًا

Фа-т-тāлийāti зикро. 3.

3. пас, (қасам ба он фариштагоне, ки) зикри Худоро тиловат мекунанд,

Аллоҳтаъоло ба фариштагони аброре, ки Қуръонро бо амри Парвардигори худ бар муқаррабону анбиёи Аллоҳ тиловат мекунанд, савганд ёд намудааст.

Ё қасами Аллоҳтаъоло ба тиловаткунандагон - мӯъминоне аст, ки амрҳои Илоҳиро мешунаванд, мақсаду маънои онро дарку ҳифз менамоянд, то ҳамдигарро таълим бидиҳанд.

Валлоҳу аълам, мақсади қасами Аллоҳтаъоло дар се ояти қаблӣ зикршуда, дар ояти навбатӣ зоҳир мегардад, ки фармуда аст...

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿١﴾

Инна илāҳакум ла вāҳид. 4.

4. албатта, Маъбуд (Худо)-и шумо якка аст!

Кофирони Макка аз рӯи инкор мегуфтанд, ки ай Муҳаммад, чӣ гуна ҳамаи худоҳоро як Худо мегардонӣ? Як Худо чӣ гуна қодир аст ин дунёро биофараду ин қадар халқро ғунҷоиш бидиҳад? Барои радди ин пиндошти ғалати мушрикони Аллоҳтаъоло шарафи фариштагонро дар оятҳои қаблӣ боло бардошта, се маротиба савганд ёд намуд ва боз дар ояти мазкур таъкидан баён намуда гуфт, ки Аллоҳе, ки шумо мепарастед, яккаву ягона буда, ба ҳама қодир бешарик аст. Бинобар ин, ҷамии ибодатҳои худро холис барои ризои Ё ба ҷо биёред!

Бандаи мӯъмин, иншоаллоҳ, метавонад бигӯяд, ки фариштагону бандагони неки Аллоҳ, чи дар осмонҳо ва чи дар рӯи Замин, дар ҳама даври замон, қавлану феълан шаҳодат медоданду медиҳанд, ки молику маъбуди ҳама фақат Зоти ягона - Аллоҳтаъолост ва мо ҳама бандагони Ё ҳастем. Валлоҳу аълам.

Аллоҳтаъоло бори дигар дар ояти зер ваҳдонияту улуҳияти ҳешро баён намуда фармудааст, ки ...

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشْرِقِ ﴿٢﴾

Раббу-с-самāвāti ва-л-арзӣ ва мā байнаҳумā ва Раббу-л-машāриқ. 5.

5. Ё Парвардигори осмонҳо ва Замин ва он чӣ дар миёни онҳост ва Парвардигори машириқҳост.

Ў таъоло дар зимни ин ояти карима ваҳдоният (ягонагӣ) ва улуҳияти (Илоҳ будани) худро зоҳир намуда меғӯяд, ки Ў таъоло зотест, ки Холиқ ва Молики осмонҳо ва Замин аст. Инчунин ҳар мавҷудоте, ки дар осмонҳо (галактикаҳо, ситораҳо, Офтоб, Моҳ ва ғ.) ва Замин (баҳрҳо, кӯҳҳо, ҳайвонҳо, наботот ва ғ.) ва байни онҳо (ҷирмҳои нисбатан хурде, ки метеорит ном доранд, зарраҳои ҳаво, буғи об, зарраҳо ва ғ.) ҳаст, маҳсули қудрат ва санъати офаридгории Аллоҳтаъолост. Худованди якка ва ягона низоми ҳастии онҳоро назорат ва идора мекунад. Ҳамчунин Аллоҳтаъоло мураббӣ - тарбиятгари ҷамии махлуқот аст. Дар ин сифат - Рубубият, яъне Парваридан ягона ва бешарик аст. Ҳамчуноне ки он Зоти пок дар улуҳият (Илоҳ будан) шарик надорад, дар Рубубият (Парвардигор будан) низ шарик надорад. Боиси таассуф аст, ки баъзе аз бандагон тавҳиди (ягона донишгани) улуҳиятро зътироф намекунанд, ҳамчунин дар тавҳиди (ягона донишгани) рубубият ба Худованд дигар чизҳоро низ шарик медонанд. Дар натиҷа тавҳиди улуҳияташон (Илоҳоро якто донишганашон) ҳалалдор мегардад. Чунин ақида бар зарари онҳост.

Дар давоми оят Аллоҳтаъоло Худро чун «Парвардигори машриқҳо» муаррифӣ менамояд. Калимаи арабии «машриқ» маънои макони баромадан, «макони тулӯ»-ро дорост. Одатан «машриқ» макони тулӯи Офтобро ифода менамояд. Мушоҳида шудааст, ки дар давоми сол нуқтаи (макони) тулӯи Офтоб тағйир меёбад. Он дар зимистон ҷанубтарин мавқеъро соҳиб гашта ба тадриҷ, рӯз ба рӯз ба тарафи шимол майл мекунад. Тобистон ба шимолтарин нуқта расида, боз ба тадриҷ майл ба ҷануб мекунад. Баъзе муфасссирони киром шакли ҷамъии калимаи «машриқ» - «машриқҳо»-ро дар ин оят ифодакунандаи тағйирёбии макони тулӯи Офтоб доништаанд.

Яъне Аллоҳтаъоло Парвардигорест, ки қодир аст макони тулӯи Офтобро бо низоми муайян тағйир диҳад.

Андеша бамаврид аст, ки оё ҳамаи ин осмонҳою Замин ва Офтобу Маҳтобу ситорагон ва дигар ҷирмҳои осмонӣ, ки аз рӯи меъёри муайян, самти ҳаракати муайян арзи ҳастӣ доранд, ба ғайри Офаридгори яккаву ягона магар парвардигори дигаре доранд? Посух ба ин суол яқтост, қатъӣ ва раднашаванда, яъне надоранд!

إِنَّا زَيْنَا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾

Иннā зайянна-с-самāа-д-дунйā би зйнатини-л-кавāкиб. 6.

6. Албатта, Мо Осмони дунёро бо зинати ситораҳо ороиш додем.

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ﴿٧﴾

Ва ҳифза-м миъ кулли шайтoни-м мaрид.7.

7. Ва аз ҳар шайтoни саркаш онро нигоҳ доштем.

لَّا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ وَيُقَذَّفُونَ مِّنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾

Лa яссаммаъуна ила-л-малаи-л аъла ва юқзафуна миъ кулли қaниб. 8.

8. То ки (шаётин) ба сӯи маҷлиси аъло гӯи надиханд ва аз ҳар тараф (ба сӯи онҳо) (шиҳоб) андохта мешавад.

Аллоҳтаъоло дар оятҳои гузашта ваҳдонияти Худро баён намуд. Дар оятҳои мазкур қудрати Худро барои бандагони Худ арзёбӣ намуда мефармояд, ки Мо осмони (қоиноти) ба Замин наздикро, яъне осмони дунёро бо зинат (зевар)-и ситорагон ороиш додем. Осмон бо ин ахтарони чун лӯъ-лӯъи дурахшанда, ба ҳангоми шаб аҷоиб сурату ҳусни тозае дорад. Локин мақсад аз офариниши ситорагон, валлоҳу аълам, танҳо ороиши осмон нест, балки ситорагон вазифадоранд, аз наздик шудани ҷину шаётин осмонро посбонӣ намоянд. Барои осмон хавфе нест, вале ин махлуқҳои аз амри Аллоҳтаъоло саркаш барои аз маҷлиси фариштагон дуздидани ахбори ғайбӣ ба сӯи осмон боло мешаванд. Онҳо аз он маҷлиси малоик меҳоҳанд хабаре бишунаванд ва ба соҳирон бирасонанд, вале ситорагони масъул ин ҷину шайтонҳоро ба осмон наздик шудан намерасонанд. Аз ояти 8-ум бармеояд, ки чун шайтонҳо ба ин мақсад боло мераванд, аз ҳар тараф шиҳоби ситорагон онҳоро мавриди зарба қарор медиҳанд, ки баъзе ба кулӣ сӯхта маҳв мегардан ва баъзе захм мебардоранд. Зеро шайтонҳо қудрати аз ҳадди муайян боло рафтара надоранд.

Хулоса, валлоҳу аълам, се навъ фоидаи ситорагон аз оятҳои мазкур маълум гардид:

1. Бо истифода аз баъзе ситорагон, чи дар баҳру чи дар бар, мусофирон метавонанд мавқеъ ва самти ҳаракати худро муайян намоянд.

2. Манъ кунонидани ҷину шаётини болораванда барои дуздидани хабарҳо аз маҷлису машварати фариштагон.

3. Зинату нури осмон (Коинот)-и дунё дар шаб.

Оятҳои баъдӣ боз ҳам оятҳои қаблиро, иншоаллоҳ, возеҳтар шарҳ медиҳанд:

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾

Дуҳу'ро. Ва лаҳум ъазāбу-в вāсиб. 9.

9. То онҳо ронда шаванд ва барои онҳост азоби доимӣ.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

**Иллā ман хатифа-л хатифата фа а-тбаъаҳу шиҳāбун
џāқиб. 10.**

*10. Магар он шайтон, ки ногаҳон чизе (бо дуздӣ) бирабояд, пас,
шуълаи сӯзанда дар паи ӯ шавад.*

Чунон ки дар зимни шарҳи оятҳои боло гузашт, шиҳоби сӯзандаи ситорагон намегузоранд шаётин барои дуздидани ахбор то наздикии маҷлиси фариштагон бирасанд. Агар чунин саъй дошта бошанд, пас шиҳоби ситорагон онҳоро бо хорӣ мавриди ҳучуми хеш қарор медиҳанд, ки ин як азобе аст барои онҳо дар ин дунё. Илова бар ин, онҳо боз дар рӯзи Қиёмат мавриди итбу иқоби доимӣ қарор хоҳанд гирифт. Ё ихонати (хорӣ) шайтонҳо барои ин аст, ки дигар онҳо наметавонанд мисли пештара пайваста қуввате дошта бошанду калимаеро аз машварати фариштагон шунаванду ба соҳирон расонанд.

Агар онҳо ба дуздидани хабаре (калимае) муваффақ гарданд, чунон ки аз истиснои ояти 10-ум маълум мегардад, шиҳоби ситорагон аз паи онҳо мешаванд ва ба ҳангоми фуруд омаданашон сӯзонда онҳоро маҳв менамоянд. Агар шайтон тавонист, ки хабареро (калимаеро) дузда, ҷон ба саломат орад, он хабарро ба фолбину коҳин мерасонад. Онҳо дар атрофи як хабари рост то сад дурӯғро печондаву ривоч дода, ба мардум мерасонанд. Фолбинон ва коҳинон худро ба ин васила донандаи илми ғайб муаррифӣ мекунанд. Ин гуна шахсон ва инсонҳое, ки онҳоро бовар мекунанд, мунофиқанд. Онҳоро сидқан тавба лозим аст. Мазмуни ҳадис ҳам чунин аст.

فَأَسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنِ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ

**Фастафтиҳим аҳум ашадду халқан амм ман халақна.
Инна халақнаҳум-м миъ тини-л-лāзиб. 11.**

**11. Пас, аз онҳо (куффор) бипурсед: «Оё онҳо аз рӯи
офариниш мушкилтаранд ё ононе ки офаридем?». Албатта, Мо
онҳоро аз гили (лои) часпанда офаридем.**

Аллоҳтаъоло Ҳабиби худ (с)-ро зимни ояти мазкур фармудааст, ки аз онҳое ки бо ин қадар далелҳо ва нишонаҳои мавҷуди атроф боз зиндагардонидани баъди мурданро бовар надоранд, бипурсед, ки оё офариниши осмонҳо, Замин, фариштагон, махлуқоти бузургу аҷоиб ягон мушкилие барои Аллоҳтаъоло овард? Албатта, наовард! Оё аз нав зиндагардонидани шумо барои Аллоҳтаъоло чӣ мушкилӣ дорад? Дар давоми оят Аллоҳтаъоло офариниши бори аввали инсонро баён намуда мефармояд, ки мункирони баъс меҳоҳанд ё намеҳоҳанд, лозим аст эътироф кунанд, ки Мо онҳоро бори нахуст аз як навъ лои часпанда халқ намудем, ҳол он, ки лой дар асл як чизи заъиф буд, на рӯҳ дошту на ақлу қувваю дармон. Ин махлуқ, яъне инсон ба ғайри Аллоҳ дар ёди касе набуда ва касе ҳам тасаввур карда наметавонист, ки Холиқи оламиён чунин махлуқеро арзи ҳастӣ медиҳад. Имрӯз ин инсон иддао дорад, ки зинда гардонидани баъд аз миронидан ҳақ нест. Тибқи оятҳои қуръонӣ Аллоҳтаъоло таъкид месозад, ки ай инсони пандношунав, чуноне ки туро бори аввал халқ намудам, бори дигар ҳам барои ҳисобу китоб туро зинда хоҳам кард.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ

Бал ъаҷибта ва ясхарун. 12.

**12. Балки (аз ҳоли кофирон) тааҷҷуб кардӣ ва онҳо (қийматро)
масҳара мекунанд.**

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ

Ва изā зуккиру лā язкурун. 13.

13. Ва чун онҳоро панд дода шаванд, панд нагиранд.

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾

Ва *izā* раав *āya*-и ястасхирӯн. 14.

14. Ва чун нишонае (муъҷиза)-ро бубинанд, тамасхур мекунанд.

وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

Ва қолӯ ин *ḥāzā* иллā сиҳру-м мубӣн. 15.

15. Ва мегӯянд: «Нест ин (Қуръон) магар сеҳри ошкор.

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), Худованд ин амри аҷиб (зинда гардонидани ҷасадҳо фаношударо)-ро ба Ту (с) хабар расонидааст. Ту (с) онро яқинқунандаву тасдиққунанда ҳастӣ. Вақто ки дар ин боб суҳан мекунию ин амри аҷибу нишонаҳои қудрати Аллоҳро ҳамчун панд ба мункирон мефаҳмонӣ, онҳо бошанд ин ҳақиқатро дурӯғ меҳисобанду мегӯянд, ки агар Муҳаммад пайғамбар бошад, чаро ин қадар суҳанҳои бесарупо мегӯяд? Аз суҳанони беасоси онҳо ки туро дурӯғгӯй сифат медиҳанд, аҷабат меояд. Онҳо бошанд дар тааҷҷуб омадани туро дида, боз писҳанд мезананд. Онҳо чунон ғафлатзадаанд, ки агар бо далелҳои қуръонӣ онҳоро ту насиҳат кунию, панд бидиҳӣ, на панд мегиранд ва на амал мекунанд.

Ҳатто барои тасдиқи рисолати худ Моҳтобро дуним кунӣ, сангу дарахт ва дигар чизҳои бечонро ба забон биёри, натанҳо панд намегиранд, балки Ту (с)-ро боз шадидтар мавриди истеҳзо қарор медиҳанд. Илова бар ин, туғени ин гумроҳон то он ҷо боло рафтааст, ки аз дидани муъҷизаҳо ба ту мегӯянд: «Ай Муҳаммад, онҷӣ ту овардию мегӯӣ, ба ҷуз сеҳри ошкоро чизи дигаре нест».

Хулоса, ҳар қадар, ки онҳо панд мешуниданд ва ҳар қадар, ки муъҷизаҳо медиданд, кӯшиш ба харҷ медоданд, то ҳақиқати онҳоро бо мазоҳу масҳара рӯпӯш созанд ва таъсири онҳоро ба оммаи мардум кам намоянд, вале натавонистанд. Ин тоифа мардуми пандношунав саркашии худро идома дода, боз саволҳои дигар медоданд:

أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾

А-*izā* митнā ва куннā туроб-а ва ъиẓоман а-иннā ла мабъушӯн. 16.

16. Оё чун бимирем ва хоку устухонҳо бигардем, оё мо боз барангехта мешавем?

أَوَءَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

А-ва ābāуна-л-аввалун. 17.

17. Оё падарони нахустини мо (ҳам боз) барангехта мешаванд?».

Ин сухани онҳо истифҳоми (саволи) инкорист. Яъне бо чунин суол додан ба он рӯз (рӯзи қиёмат) бовар накардани худро бараъло зоҳир сохтанианд. Онҳо мегӯянд, ки магар мо баъди мурдану хок шудан бо қисму устухонҳои худ боз аз сари нав зинда мешавем? Боз ба якравии худ идома дода мепурсанд, ки нахост падарону бобоҳои мо ҳам, ки онҳо кайҳо ба хок яксон гаштаанд, аз сари нав зинда гардонидани шаванд?

Хулоса, ин мункирони баъсу нушур ба ягон далели асоснок бовар надоштанд. Онҳо ҳақиқатро нодида мегирифганду ба рӯзи қиёмат бовар намекарданд. Баъсу нушурро инкор намуда, ба шунидани панду насиҳат рағбат надоштанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) мегӯяд, ки дар ҷавоби онҳо сухани зеринро бигӯяд:...

قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ

Қул наъам ва айтум дāхирун. 18.

18. Бигӯ: «Оре, (боз зинда мешавед) дар ҳоле ки (шумо дар он асно) хоршудагонед».

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур Ҳабиби Худ (с)-ро мефармояд, ки ҳарчанд мункирони баъсу нушур бо пиндори худ зиндагардидани худ ва гузаштагони худро ғайри имкон дониста, бо савол рад кунанд ҳам, дар посухи саволи онҳо бигӯ, ки бале на ин ки шумо ва бобокалонҳои шумо, балки гузаштагони чандинҳазорсола, аз аввал то охир ҳама яҷоя аз нав зинда гардонидани мешавед. Шумо он вақт дар хушҳолӣ қарор надоред, балки ҳамроҳ бо падарони худ аз зумраи хоршудагонеду шармандагӣ насиби шумост. Зинда гардонидани онҳо назди Аллоҳ чуноне, ки дар ояти зер фармудааст, кори осон аст:

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ

**Фа иннам̄ ҳия зачрату-в вāҳидатун̄ фа изāҳум
ян̄зурун. 19.**

**19. Пас, чуз ин нест, ки барангехтан бо як наъраи тунд бошад,
пас, дар он вақт, ногаҳон онҳо қиёматро мебинанд,**

وَقَالُوا يَوَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ

Ва қолӯ йā вайланā ҳāзā явму-д-д̄ин. 20.

20. ва мегӯянд: «Эй вой бар мо, ин ҳамон рӯзи ҷазо аст!».

Тавре дар оятҳои боло зикр шуд, он зинда гардонидани баъд аз миронидан пеши Аллоҳтаоло мушкилие надорад.

Он як наъраи тундест (сури Исрофил (а)), ки аз он наъра ҳамаи мурдагон бори дигар барои ҳисобу китоб аз нав зинда гардонида мешаванд. Дар он рӯз ҷумла мардум дар ҳабси умум афтодаву роҳи кӯмаку ёрӣ аз ҳама сӯй баста мешавад. Ҳама овораву саргардони ҳифзи ҷони худ мегарданд. Чун мункирон ба вуқӯъ омадани он рӯзро ба чашм мебинанд, пушаймон мешаванд, вале ин ба онҳо суде надорад. Пас мушти вовайлову надомат бар сар зада мегӯянд, ки эй вой бар мо, ки фиристодагони Аллоҳ аз омадани чунин рӯз моро хабар дода буданд ва мо ба ҳақ будани ин рӯзи ҷазо бовар надоштем. Бо вуҷуди он ки худ мункирон ба ноумедӣ гирифтанд, малоик боз ҳам барои дилкӯб гардидани онҳо сухани зеринро ба ёдашон меоранд...

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ

Ҳāзā явму-л фасли-л-лази кунтум биҳ̄и туказзибун. 21.

**21. Ин аст рӯзи файсал кардани қазоё, ки шумо онро ба дурӯғ
нисбат медодед.**

Яъне фариштагон ё муъминон барои дилкӯбии мучримон дар он рӯзи қонгудоз мегӯянд, ки ин аст рӯзи ҷудокунандаи ҳақ байни халоиқ. Ин аст ҳақиқати он хабарҳо дар бораи рӯзи қиёмат ва рӯзи ҷазо. Пайғамбарон (а) аз рост будани барпошавии ин рӯз ба шумо хабар дода буданд. Аммо шумо онҳоро дар дунё безътибор медонистед, дурӯғ меҳисобидеду бовар намекардед. Акнун вой бар шумо, ки ҳоло ба маҳкамаи ҳукму қазо кашида мешавед. Баъдан, то ин ки нақӯкорон аз бадкорон дар он рӯз ҷудо карда шаванд, ба фариштагон чунин фармони Илоҳӣ мерасад, ки...

﴿٢٢﴾ أَحْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزَوْا جَهَنَّمَ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ

✽ Уҳшуру-л-лаз'ина ʒаламу' ва азвāчаҳум ва ма кāну' яъбудун. 22.

22. (Худованд гӯяд:) Касонеро, ки зулм карданд ва ҳамроҳони онҳоро (ки куфрпешаанд) ва он чиро, ки мепарастиданд,

Хитоб аз ҷониби Раббулиззат дармерасад, ки барангезед (ситамгоронро бо шайтонҳо ва бо он чи мепарастиданд) ва кофирону мучримонро аз муъминон гурӯҳ-гурӯҳ бо ҷуфтҳояшон ҷудо кунед. Яъне зонӣ бо зонӣ, хамрхорро бо хамрхор, дуздро бо дузд ва ҳоказо ҳар гурӯҳро бо ҷинсу монанди худ ҷамъ намоед! Ҳамчунин то аламу ҳасрати онҳо зиёда гардад, ҳамроҳи онҳо он бутҳоеро, ки мепарастиданд, якҷоя бинмоед. Ҷузъи аввали ояти зер, валлоҳу аълам, давоми ояти болост!

﴿٢٣﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ

Миғ ду'ниллāҳи фаҳдуҳум илā сиротu-л Ҷаҳuм. 23.

23. ба ҷуз Аллоҳ гирд оваред, пас, онҳоро ба роҳи Дӯзах далолат кунед.

Тавре аз мазмуни ояти боло маълум шуд, шахсоне таҳти ин ваъид дохиланд, ки ғайри Аллоҳтаъолоро парастидаанд. Аллоҳтаъоло дар он асно ба малоик (фариштаҳо) амр мекунад, ки ҳар фарде, ки таҳти ин ваъид қарор дорад, рӯйи ўро ба тарафи Дӯзах намоед, роҳи Дӯзахро ба ў нишон диҳед!! Ин гуна амр, албатта, оҳу ҳасрати онҳоро боз ҳам зиёдтар мегардонад. Зеро онҳо дар дунё роҳи ҳидоятро нахостанд. Акнун гузари онҳо ба роҳи Ҷаҳаннам ногузир бошад. Худоё, чӣ рӯзи нангин аст он рӯз! Вақто ки маҳкум ба нор (оташ) шудани онҳо таъин мешавад, дар ин асно амри дигари Аллоҳтаъоло ба малоик дармерасаду ба онҳо гуфта мешавад:

﴿٢٤﴾ وَقَفُوهُمْ إِنِّي مَسْئُولُونَ

Ва қифуҳум. Иннаҳум-м мас-ўлун. 24.

24. Ва онҳоро боздоред, албатта, аз онҳо суол карда (ме-)шавад:

﴿٢٥﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ

Мā лакум лā танāсару́н. 25.

25. «Чист шуморо, ки бо якдигар ёрӣ намекунад (чуноне ки дар дунё мекардед)?».

Чун онҳоро ба сӯи Дӯзах равона месозанд, барои дилкӯбии онҳо аз тарафи Офаридгор амр даррасад, ки онҳоро боз доред, то аз онҳо савол карда шавад. Акнун шумо ин ҷо бо ҳам ҷамъ омадед, маҳкум ба Дӯзах гардидед, айна ҳол ба ёрӣ муҳтоҷед, кучоянд он бутҳо ё он шахсони бутсифат, ки онҳоро дар дунё мепарастидеду ёрӣ меҳостед? Чаро шуморо аз ин ҳолати сахтӣ раҳо намесозанд? Чӣ шуд ба шумо, ки ба кӯмаки якдигар намешитобед?

Муфасссирони киром бар ин иттифоқанд, ки ин ҷо ишора ба Абӯҷаҳл аст. Дар рӯзи ғазои Бадр, Абӯҷаҳл ҷор зада гуфт: «Мо ёр ва мададгори ҳамдигар ҳастем».

Он вақт аз рӯйи кибру ғурур чунин мегуфтанд, акнун имрӯз, ки ба ин ҳалокат гирифторанд, чӣ мегуфта бошанд? Наъзузу биллоҳ аз чунин саволи марговар.

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٥﴾

Бал ҳуму-л-яема мустаслимӯн. 26.

26. Балки, имрӯз онҳо (мебинанд, ки чорае нест) худро таслимкунандагонанд.

Шахсони номбурда, ки зикрашон дар оятҳои қаблӣ гузашт, дар дунё бо ёрӣ додани ҳамдигар машғул ва дар ҳама ҷо аз кӯмаки ҳамдигар умедвор бошанд ҳам, бо ин оят зери итоби навбатӣ қарор доранд. Яъне ба онҳо чӣ шуда, ки дар рӯзи ҳисобу китоб на танҳо ба кӯмаки ҳамдигар намешитобанд, балки аз якдигар гурезонанд? Чӣ шуд онҳоро, ки ҳатто худро ёрӣ дода наметавонанд?

Хулоса, он дунё дунёи дигар аст, меҳоҳанд ё на, буту бутпарастон, ҳамагӣ хор гашта, ба амри Аллоҳтаъоло худро таслимкунандагонанд. Амри Офаридгор бошад, ҳамеша бар онҳо ҷорист. Дигар чораро аз кучо ва аз кӣ чӯянд?

Ҳангоме, ки кофиронро даҳшати рӯзи арасот фаро мегирад, чуноне ки ояти зер хабар додааст, ба маломати ҳамдигар мепардозанд.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٦﴾

Ва ақбала баъзӯҳум ъалā баъзи-й ятасāалӯн. 27.

27. Ва рӯ оваранд баъзеи онҳо бар баъзе, бо якдигар саволкунон ба ҷони ҳам афтанд.

Чун кофирон мебинанд, ки дигар роҳи халосӣ надоранд, фарқ байни раису маръус (тобеъ) обиду маъбуд, заъифу қавӣ намондааст ва ҳама дар як ҳол қарор доранд, байни худ ба мочаро ва душманӣ мепардозанд. Сабаби ба чунин рӯз гирифтор шуданашонро дар ҳамдигар мебинанду якдигарро муттаҳам месозанд ва ба ҳамдигар...

قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ

Қолӯ иннакум кунтум таътунанā ъани-л-ямӣн. 28.

28. Гӯянд: «Албатта, шумо (будед, ки) назди мо аз ҷониби рост (зӯран) меомадед».

Баъд аз муоинаи азоб тобеъон ба сардорони худ рӯй оварда мегӯянд, ки шумо будед, ки аз тарафи рост, яъне муқобили ҳақ меомадед, ботилро бар мо зинат медодеду моро аз пайрав шудани роҳи рост монёъ мешудед. Ё шояд мурод аз «ямин» қувват бошад. Яъне тобеъин сарварони худро муттаҳам намуда мегӯянд, ки шумо будед бо қуввату қудрату ҷабр (зулм)-и худ дину ҳақиқатро бо васвасаҳоятон олуда сохта, моро аз роҳ мезадед. Барои гумроҳ сохтани мо тамоми ҳилаву найрангҳоро истифода менамудед! Агар шумо чунин намекардед, мо муъмин будем!

Сардорони қавм, хоҳ инс бошанд хоҳ қин, инро шунида дар ҷавоб чӣ мегӯянд?

قَالُوا بَلْ لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

Қолӯ бал-л лам такунӯ муъминӣн. 29.

29. Гӯянд: «Балки шумо ислом овардагон (мусалмон) набудед.

Тобеъон хостанд, ки роҳбарони худро бо далел гунаҳкор созанд. Аммо пешвоёни онҳо мегӯянд, ки мо ҳеҷ гоҳ шуморо ба гумроҳӣ раҳнамоӣ накардаем ва ҳам аз имон овардан шуморо монёъ нашудаем, балки шумо худ ба куфр рағбат намудеду, аз имон овардан парҳез кардед. Дилҳои шумо майл ба куфру исён доштанд, имонро пазиро набуданд! Шумо ҳамеша мисли мо мушрик будед. Ҳамчунин роҳбарон суҳанашонро идома дода мегӯянд:...

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿٣٠﴾

Ва ма кона ланā ъалайкум-м миң султoн. Бал кунтум қавмаи тоғиn. 30.

30. Ва моро бар шумо ҳеҷ, зӯроварӣ набуд, балки шумо гурӯҳи аз ҳад гузарандагон будед.

Боз сардорон ба тобеъони худ ҳуҷҷат оварда мегӯянд, ки мо он қадар қуввату қудрате надоштем, ки болои шумо пинҳону ошкор ва бо қаҳру ғазаб зӯроварӣ кунему ба кадом сӯе хоҳем, шуморо раҳнамоӣ намоем! Шумо ин лаҳза беасос бар мо айб мегиред. Ин бадбахтиро худатон барои худ сазовор гардонидaed. Шумо як қавми аз ҳадди эътидол таҷовузкунандаед! Шумо чӣ фазли зиёдатӣ доред, ки моро ин қадар маломат мекунед? Агар шумо ба таври пинҳонӣ ислом меовардеду баҳона намечустед, бо исломи худ амал мекардед, имрӯз байни мову шумо ин қадар хусумату душманӣ сар намезад. Чун ин амалро ба ҷо наовардеду моро иҷобат намудед, аз пушаймонӣ дигар чӣ фоида, ҳоло вақт гузаштааст, аз худ домангир бошед ва худро маломат кунед!!!

Ҳоло бошад, ваъиди Аллоҳ ба таври умум, чуноне ки дар ояти зер омадааст, бар мову шумо воҷиб шудааст:

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذٰٓئِقُوْنَ ﴿٣١﴾

Фа ҳаққа ъалайнā қавлу Раббинā. Иннā лазъаиқун. 31.

31. Пас, бар мо сухани Парвардигорамон лозим шуд, албатта, мо чашандагони азоб бошем».

فَاَغْوَيْنٰكُمْ إِنَّا كُنَّا غٰوِيْنَ ﴿٣٢﴾

Фа агвайнāкум иннā куннā гoвиn. 32.

32. Пас, шуморо гумроҳ кардем, албатта, мо худ гумроҳ будаем.

Вақто ки моҷаро байни сарварону тобеъон ҷорӣ мегардад ва яке дигареро гунаҳкор меҳисобаду ҳеҷ яке худро гунаҳкор эътироф намекунад, ҳарчанд зердастон сарварони худро муттаҳам карданӣ шаванд ҳам, сардорон инро қабул надошта, баръакс, худи зердастонро гунаҳгору сабабгори чунин бадбахтияшон медонанд. Дар охир, мунозираро бефоида ҳисобида, мегӯянд, ки коре ки бояд намешуд, аз мо сар задааст, дигар гунаҳгорҷӯии мо суд надорад.

Акнун барои чунин рафторамон азоби Аллоҳтаъоло бар мо лозим гаштаву хоҳ нохоҳ онро чашиданамон ногузир аст.

Баъди моҷаро сарварон ба гуноҳи худ иқрор шуда бо тобеъони худ мегӯянд, ки дар ҳақиқат, мо сардорони шумо будем, ҳар чӣ ба шумо гуфтем, ба ҳарсӯ ишорат намудем, ба мо итоат намудед. Мо худ гумроҳ будем ва шуморо низ гумроҳ намудем.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾

Фа иннаҳум явмаиҙин фи-л-ъазāби муштарикун. 33.

33. Пас, батаҳқиқ, ҳамаи онҳо дар он рӯз ба ҳам дар азоб шарик бошанд.

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

Иннā казāлика нафъалу би-л-мучримин. 34.

34. Албатта, Мо бо гунаҳгорон ҳамчунин мекунем.

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур фармудааст, ки ҳар ду тоифаи гунаҳкор дар дунё дар содир кардани гуноҳ шарик буданд, дар рӯзи қиёмат ҳам дараҷа ба дараҷа бо ҳам дар азоби он рӯз шариканд. Аллоҳтаъоло дар ояти 34 мефармояд, ки албатта, мо ба гунаҳгорон, яъне ба чунин сардорону тобеъони онҳо ҳушдор медиҳем. Ҳар касе, ки ба ин сифат доро бошад, бо ӯ чунин муомила карда мешавад. Аз он ҷумла сифати дигари он мучримонро ояти зер, эзоҳ додааст.

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾

Иннаҳум кāнӯ изā қила лаҳум лā илāҳа иллаллоҳу ястакбирун. 35.

35. Албатта, чун ба онҳо гуфта мешуд, ки ба ҷуз Аллоҳ маъбуде барҳақ нест, такаббур мекарданд.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرٰكَوَا ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٣٦﴾

Ва яқулуна а-иннā латāрикуъ āлиҳатинā ли шāъири-м маҷнун. 36.

36. Ва мегуфтанд: «Оё мо барои гуфтаи (як) шоири девона таркунандагони маъбудони худ бошем?»

Шахсе ба чунин тоифа, ки сифаташон дар оятҳои қаблӣ гузашт, гӯяд, ки шумо ҳам мисли муъминон калимаи тавҳид (ло илоҳ иллаллоҳ - нест ҳеҷ маъбуде бар ҳақ магар Аллоҳи ягона)-ро бигӯед, агар мегуфтанд, наҷот меёфтанд. Вале онҳоро кибру ғурурашон намегузошт, ки ин калимаро ба забон оранду ба муқтазои он амал намоянд. Чун сарпечӣ намуданд, чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, зери ваъиди Аллоҳтаъоло қарор гирифта, лоиқи азоби ваъдадодашуда гаштанд.

Он бадбахтон хуб медонистанд, ки Муҳаммад (с) шоир нест. Онҳо медонистанд, ки ӯ (с) дар байни атрофиёнаш бофаросаттарини онҳост, локин чун ононро ба сӯи тавҳид (ягонапарастӣ) даъват намуд, ҷои иҷобати даъвати ӯ (с) ноинсофона чунин мегуфтанд, ки бобокалонҳои мо ин бутҳоро ибодат намуда, аз дунё гузаштанд, мо низ аз онҳо пайравӣ менамоем. Муҳаммад (с)-ро дар назар дошта мегуфтанд, ки магар мо аз барои суханони як шоири девона шуда, аз расму оини бобоҳи худ рӯй гардонида, ибодати маъбудони худро тарк намоем?...Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло бо ояи зер сухани чунин шахсонро рад намуда фармудааст, ки ...

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ

Бал ҷаа би-л ҳаққи ва саддақа-л-мурсалӣн. 37.

37. Балки он Пайгамбар сухани дурустро овард ва ҷамеъи пайгамбарони пешинро тасдиқ дошт.

Аллоҳтаъоло барои радди ақидаи мушрикони дар ин оят гуфтааст, ки бояд мушрикони бифаҳманд, ки ҳақиқат на чунон аст, ки онҳо мегӯянд. Сухани онҳост бофтаву сохтаву беасос. Балки фиристодаи Мо ҳақро мегӯяд. Ӯ шоир несту шеър намегӯяд, мақсад аз даъвати вай ин аст, ки мардумро ба сӯи тавҳид таҳрик намояду барои қабули дини ростини Ислом илҳом бахшад. Зеро ӯ (с) даъвате ба миён наовардааст, ки аз тоқати башарият берун бошад, балки он чиро ба ўҳда дорад, ки пайғамбарони собиқ ҳам ба ўҳда доштанд. Ӯ (с) тамоми пайғамбарони пеш гузаштаро тасдиқу эътироф мекунад. Вақто ки ӯ (с) тарҷумони лисони ҳақиқат бошад ва рисолати ӯ (с)-ро Аллоҳтаъоло тасдиқ кунад, чӣ гуна ӯ (с)-ро шоир гуфтан мумкин аст? Оё метавонад як марди девона (чуноне мушрикони тухмат мезананд) тамоми ростгӯён (пайғамбарон)-и оламро тасдиқ намояд? Оё девонагон метавонанд чунин як услуби саҳеҳро дар даъвати худ истифода намоянд?

Модоме шумо (мункирон) фиристодаи Худоро тухмат мезанеду бовар надоред, таҳти ваъиди ояи зерин қарор мегиред.

إِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْآلِيمِ

Иннакум лазъайку-л-ъазъаби-л-алим. 38.

38. Албатта, шумо азоби дарднокро чашиандаед.

وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

Ва ма̄ тучзавна иллā ма̄ кун̄тум таъмалун. 39.

39. Чазо дода нахоҳед шуд, магар (ба ҳасби) он чӣ ки амал мекардед.

Шумо - ай муҷримону мункирони пайғамбарии Расули Худо (с) ! Агар ба ин рафтори худ боқӣ монеду бе тавбаву бетавҳиду беислом аз олам гузаред, хоҳ-нохоҳ ҳукми Аллоҳтаъоло иҷрошуданист ин азоби дарднокро алампнокро хоҳед чашид!

Албатта, ҷазои рӯзи Қемот тахминӣ набуда, балки аз рӯйи адолати хоси Раббулиззат сурат мегирад. Муҷримону мункирони пайғамбарии Расули Худо (с) ва баъсу нушурро, Аллоҳтаъоло ҷазои мувофиқ ҳукм мекунад. Набояд фаромӯш кард, ки инкори тавҳид, эътироф накардани рисолати фиристодаи Худо, ширк варзидан ва ба рӯзи қиёмату баъсу нушур бовар накардан аз калонтарин гуноҳҳо маҳсуб меёбанд. Мазмуни сухани Аллоҳтаъоло ин аст, ки ҳар касе ба чунин ақидае ки мушрикони доштанд аз олам гузарад, абадӣ дар нор бимонад.

Инҷо зикри муҷримону мункирони ҳақиқат бо услуби ин сура ба поён расид. Дар оятҳои навабӣ сифати бандагони мухлиси Аллоҳтаъоло иншоаллоҳ зикр мешавад:

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ

Иллā ъибāдаллоҳи-л мухласин. 40.

40. Лекин (он) бандагони мухлиси Аллоҳ,

Лекин бандагоне, ки амалхояшонро холис барои ризои Аллоҳтаъоло анҷом медиҳанд, аз азобҳои зикршуда дар амонанд. Зеро онҳо яккапарастиро пешаи худ намуда, ҳамеша худро дар миёни хавфу раҳо донистаанд. Ба фармудаи Худои худ амал намуда, аз наҳйяш (манъиёташ) парҳез кардаанд. Ҳисобу китоби чунин ҷамоъа ба осонӣ мегузарад, онҳо азобро, иншоаллоҳ, намечашанд, балки Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло аз саййиоти (гуноҳҳои) онҳо дармегузарад. Ба як амали ҳасана (нек)-и онҳо аз

10 то 700 некиҳо ва зиёдтар, (чи қадар ки Аллоҳ хоҳад) медиҳад. Ин гуна бандагонро, чуноне ки ояти зер фармудааст, мукофоти дигаре ҳам интизор аст:

أُولَٰئِكَ هُم رَزَقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾

Улӱика лаҳум ризқу-м маълум. 41.

41. ки ин ҷамоаро ризқи маълум аст,

Барои ин ҷамоаи аброр дар Ҷаннат пагоҳу бегоҳ ризқи маълум муҳайёст, ки таъми бисёр лазизу бўи хуш доранд.

Он ризқ чӣ гуна аст? Аз оятҳои поён, иншоаллоҳ, тафсири ояти мазкурро хоҳем донист:

فَوَٰكِهِ وَهُمْ مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾

Фавӱакиҳу ва ҳум-м мукрамӯн. 42.

42. (аз анвоъи) меваҳо ва онҳо навохташудагонанд,

Ризқи мардону занони мухлису аброру аҳёи дар Ҷаннатбуда аз меваҳои ҳаргуна аст. Ҳама чизе, ки хоҳиш кунанд, омодаву ҳозир аст. Онон дар Ҷаннат иззату иқромбинандагонанд. Ин сифати мухтасари меваҳои Ҷаннат аст, аммо сифати комили онҳоро Аллоҳтаъоло медонад. Аҳли Ҷаннат...

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾

Фӣ ҷаннӱти-н наъӱм. 43.

43. дар бихиштҳои пурнеъмат,

عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾

ӱалӱ сурури-м мутақобилӣн. 44.

44. бар тахтҳо рӯ ба рӯ нишаста бошанд,

Яъне аҳли Ҷаннат дар боғу бўстонҳои пурнеъмат, чунон неъматҳое, ки на чашм дидаву на гӯше сифати комилашонро шунида, қарор доранд. Дар он ҷо чизе, ки боиси парешонии хотири ҷаннатиён гардад, вуҷуд надорад.

Нишастгоҳи аҳли Ҷаннат тахтҳо бошанд. Дар он тахтҳо рӯ ба рӯи ҳамдигар нишаста, пушти ҳамдигарро набинанд. Он тахтҳо бо

дурру ёкут ороиш ёфта, ба кадом сӯе, ки соҳибонашон ирода кунанд, ба ҳамон ҷониб давр бизананд.

Илова бар ин, барои аҳли Ҷаннат неъматҳои дигар ҳам, чуноне, ки дар оятҳои зерин баён шудааст вучуд доранд.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾

Ютофу ъалайҳим би каъси-м мим маъин. 45.

45. бар онҳо пиёлае аз шароби софи гуворо гардонида мешавад,

بَيضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾

Байзъа лаззати-л ли-ш-шāрибун. 46.

46. сафедрангу нӯшандагонро лаззатдиҳанда аст,

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾

Лā фӣхā гавлу-в ва лā ҳум ъанхā юнзафун. 47.

47. дар он шароб табаҳқорӣ набошад ва на аз (нӯшидани он) маст гарданд.

Яъне ходимони Ҷаннат бо қадахҳои пур аз шароби софу хушлаззат, ки аз наҳри ҷории дар Ҷаннатбуда, гирифта шудааст, ба даври ҷаннатиён гашта, дар хизмат қарор доранд.

Сифати шаробҳои Ҷаннат ин аст, ки онҳо сафеду соф буда, таъму лаззати хос доранд ва ба нӯшанда як лаззату осоиши гуворо ато мекунад. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: «Сафедии шароби Ҷаннат аз шир ҳам зиёдтар аст ва нӯшандаи он як нишоти комилро ҳосил мекунад».

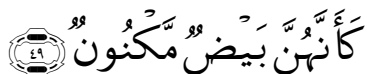
Шароби Ҷаннат мисли шароби дунёӣ оқибати ногуворро подош намедиҳад. Дар он ҳеҷ як нуқсону халал дида намешавад. Майнаро тираю ақро хароб намесозад. Аз нӯшидани он саргаронию мастию беҳушӣ рӯй намедиҳад. Наҳрҳои иборат аз шаробҳои Ҷаннат ҷовидона буда, ҳама вақт ҷориянд.

Хулоса, Аллоҳтаъоло шароби Ҷаннатро аз тамоми табаҳқорӣ ва зиёнҳое, ки дар шаробҳои дунёӣ дида мешавад, пок гардонидааст. Сифати неъматҳои Ҷаннат дар оятҳои зер, идома дорад:

وَعِنْدَهُمْ قَصِيرَاتٌ الْطَّرْفِ عِينٍ ﴿٤٨﴾

Ва ʔиндаҳум қосироту-тӣ тарфи ʔин. 48.

48. Ва назди онҳо занони фуруандозандачаши фарохчаши бошанд.

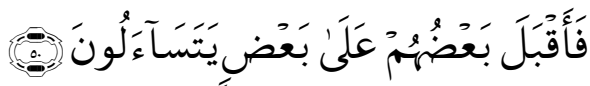
Ка аннаҳунна байзу-м макнун. 49.

49. Гӯё онҳо чун байзаҳо (-и шутурмурғ дар зерӣ бол) пинҳон бошанд.

Дигар неъмати волое, ки Аллоҳтаъоло ба мардони ҷаннатӣ лутф кардааст, ҳуроне мебошанд, ки чашмони онҳо фақат ва фақат ба шавҳаронашон нигаронида шуда, дигар ба ҳеҷ як сӯй ва ба ҳеҷ як кас дида надӯзанд. Зеро онҳо бисёр отифаю покиза ва бошарму ҳаёанд. Як ҳусни хоси ҳурони биҳиштӣ ин аст, ки чашмони гирду калону сиёҳ доранд. Он ба ҳусни онҳо ҳусни дигареро зам намуда, батабъи дили мардҳояшон роҳат мебахшад.

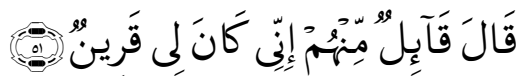
Ҳурони Ҷаннат дар хушсуратӣ чунонанд, ки лӯълӯ (гавҳар)-и дар садаф хобидаро монанд, ҳеҷ касе онҳоро даст нақофта аст.

Баъдан Аллоҳтаъоло аз он хабар додааст, ки аҳли Ҷаннат бо шодию сурур бо ҳамдигар дар рӯйи тахтҳо нишаста, ба ҳар тараф нигарону сӯҳбат хоҳанд кард:

Фа ақбала баъзуҳум ʔалā баъзи-й ятасʔалун. 50.

50. Пас, баъзе бо баъзе суолкунон рӯй оранд.

Тавре дар боло гузашт, аҳли Ҷаннат ба рӯйи тахтҳои роҳатбахш нишаста, бо ҳамдигар аз ончи дар дунё шуғл доштанд ва аз самараи имону тақво ва аз дӯстиву душманӣ сухан гӯянд, ҳамдигарро пурсанд ва маҳфили худро бо ҷому шаробҳои хуштаъму гуворо дилнишинтар созанд. Сӯҳбати эшон то ҷое мерасад, ки яке аз онҳо мегӯяд:

Қола қоилум минҳум иннӣ кана ли қарин. 51.

51. Гуфт гӯяндае аз онҳо: «Албатта, моро ҳамнишине буд,

يَقُولُ أَأَنْتَ لِمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾

Яқулу а-иннака ламина-л-мусаддиқин. 52.

52. ки мегуфт: «Оё ту аз тасдиқкунандагонӣ?

Яъне яке аз аҳли Ҷаннат ҳангоми суҳбат бо ҳамнишини ҷаннати худ мегӯяд, ки дар ҳақиқат, маро дар дунё ҳамнишине буд, ки рӯзи қиёматро инкор менамуд ва маро, ки ба омадани чунин рӯзҳо боварӣ доштам, маломат мекард. Ё аз ман суол мекард, ки оё ту ба зинда гардонидан баъд аз миронидану вуқӯи ҷазо боварӣ дорию онро тасдиқ мекуни? Вай маро барои чунин рафторам беақлу бешуур меҳонд. Илова бар ин дар сухани худ меафзуд:

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَأَنْتَ لَمَدِينُنَا ﴿٥٣﴾

А-изā митнā ва куннā туроб-в ва ъиẓоман а-иннā ла мадинун. 53.

53. Оё чун бимирем ва хоку устухонҳо шавем оё мо ҷазо додашудагонем?».

Марди бихиштӣ ба ҳамнишинони худ дар Ҷаннат мегӯяд, ки он ҳамнишинони ман дар дунё аз шунидани вуқӯи чунин рӯзҳо тааҷҷуб намуда ба ман мегуфтанд, ки мо чун аз дунё реҳлат намуда дар хок шавем, устухонҳои мо пӯсида ба хок бадал шаванд ва аз мо нишоне намонад, чӣ гуна зинда мешавему мавриди ҳисобу китоб қарор мегирем ва чӣ гуна барои амалҳоямон моро ҷазо дода мешавад? Албатта инсонҳое, ки бо чунин ақида аз олам мегузаранд, чуноне ки дар оятҳои зер ишора мешавад, дохили Ҷаҳаннам мегарданд. Сухани марди бихиштӣ дар ояти зер идома дорад...

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾

Қола ҳал антум мутталиъун. 54.

54. Гӯяд (он бихиштӣ): «Оё шумо (метавонед сар бардошта) ўро (аз боло) нигаред?»

Он марди хушбахт сухани хешро идома дода, ба ёрони бихиштии худ мегӯяд, ки он рафиқи дунёии ман, ки ба ҳақиқати чунин рӯзҳо бовар надошт, ҳоло ба Дӯзах афтодаву гирифтори

азоби сахт аст. Оё шумо сар бардошта ӯро назар намекунед, ки ӯ ба чӣ ҳол гирифтор аст?

فَاطَّلَعَ فَرَءَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾

Фа-т-талаъа фа рааҳу фи савъи-л-Ҷаҳим. 55.

55. Пас, сар бароварда дарнигарист, онро дид, ки дар байни Дӯзах аст,

قَالَ تَأَلَّاهُ إِن كِدْتَ لَتُرْدِينَ ﴿٥٦﴾

Қола таллоҳи ин китта ла турдӣн. 56.

56. гуфт: «Қасам ба Аллоҳ, албатта, наздик будӣ, ки маро дар чоҳи Ҷаҳаннам бияфганӣ.

Пас сар бардошта ба Ҷаҳанам назар мекунад ва он рафиқи дунёи худро ки ба зиндагии баъд аз марг боварӣ надошт, мебинад, ки дар миёни оташу оғӯши азоби Дӯзах аст.

Чун биҳиштӣ ёри худро дар умқи Ҷаҳаннам мебинад, пас ба ӯ бо як оҳанги маломату сарзаниш мегӯяд, ки қасам ба Аллоҳ, ки наздик буд ту бо васвасаҳои худ маро мисли худат мустаҳқиқи азоби Дӯзах бигардонӣ!

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

Ва лав лā ниъмату Раббӣ ла кунту мина-л-муҳзарӣн. 57.

57. ва агар фазли Парвардигорам намебуд, албатта, (мисли ту) аз ҷумлаи ҳозиркардашудагони азоб мебудам».

Чун ба биҳиштӣ ҳоли зори рафиқаш нишон дода мешавад, ӯ фазлу эҳсони Парвардигори худро ба ёд меорад ва мегӯяд, ки агар фазлу марҳамати Парвардигор намебуд, меҳостӣ маро ҳамроҳи худ ҳалок сохта, ба ин азоб гирифтор бигардонӣ-а!?

Ҷамчуноне ки мункири баъсу нушур дар дунёи гузарон рафиқи боимони худро истеҳзо мекард, дар он рӯз баръакс мавриди истеҳзои фарди биҳиштӣ қарор мегирад, ки он ҳамешагӣ аст.

Аҳли имон дар Ҷаннат бо дидани неъматҳои Илоҳӣ ба вачд (хурсандӣ) омада, сухани зеринро мегӯянд...

أَفَمَا نَحْنُ بِمَعِينٍ ﴿٥٨﴾

А-фа ма̄ наҳну би маййити́н. 58.

58. (Сипас, он шахси муъмин аз руи шавқ гӯяд:) «Оё мо (дар нозу неъмат ҷовидонему дубора) мурдашаванда нестем?

إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٨﴾

Иллā мавтатана-л у́лā ва ма̄ наҳну би муъаззаби́н. 59.

59. магар бо марги нахустини худ (, ки дар дунё гузаист). Ва мо азобкардашудагон нестем? (Оре!))».

Ба ҳар тақдир, валлоҳу аълам, мазмуни оятҳои мазкур саволу гуфтугӯи муъминон аст. Дар тафсири Хусайнӣ (р) оварда, ки саволкунанда аз фариштагони онҷобуда ҷавоби мусбат (оре)-ро мешунавад. Яъне он марди биҳиштӣ мепурсад, ки оё мо дигар намемирем? Оё ин фикр ҳақ аст ва он баръало зоҳир аст? Фариштагон мегӯянд: «Оре!» Аз он ки дар Ҷаннат доимӣ мемонанд, онҳоро ҳисси шодмонӣ фаро мегирад, ба вачд омада мегӯянд, ки мо дигар намемирем. Маргро бори нахуст дар дунё чашидем, дигар марг барои мо таҳдид нахоҳад кард. Аҳли Ҷаннатро дар он асно шодику нишот фаро мегираду дӯзахиёнро оҳу хасрат ихота мекунад.

Илова бар ин, аҳли Ҷаннат дар Ҷаннати анбарсиришт, дар оғӯши неъматҳои тамомнашаванда ва хурсандии беинтиҳо бо боварии том мегӯянд, ки мо аз ин баъд аз азоб дар амну амонем ва ҳеҷ хатаре моро таҳдид нахоҳад кард... Барои таъкиди бештар Аллоҳтаъоло бар ояти зер фармудааст, ки ...

إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾

Инна ҳāзā лаҳува-л фавзу-л ъазъим. 60.

60. Албатта, ин аст пирӯзии бузург.

لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

Ли миш́ли ҳāзā фа-л яъмали-л-ъāмилу́н. 61.

61. Барои чунин пирӯзӣ бояд амалкунандагон амал кунанд.

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур бо забони ҷаннатиён мегӯяд, ки ин аст ҳамон комёбӣ ва пирӯзии бузург. Мо дар дунё барои ба он муваффақ шудан саъю кӯшиш мекардем. Барои онро соҳиб шудан амалҳои солеҳ менамудем. Ин аст он мақсади

начибе, ки мо орзуи амалӣ шудани онро дар дилҳо мепарваридем. Алҳамдулиллоҳ, ҳоло мо аз ҷумлаи бамақсадрасидагонем. Албатта, барои мушарраф шудан ба чунин комёбии бузург муъминон бояд мувофиқи шариъати исломӣ амал намоянд. Муфасссирони киром мегӯянд, ки ишораи ин оятҳо ба сӯи ду рафиқе аст, яке ба имон гаравидаю дигаре аз он рӯгардон шудааст ва қиссаи онҳо қисман дар оятҳои боло гузашт. Дар замони пешин ду нафар дар тиҷорти мол бо ҳам шарик буданд. Яке муъмин ва дигаре кофар. Моли онҳо 8 ҳазор дирҳамро ташкил меод. Марди муъмин дар тиҷорат он қадар дилбохта набуд ва дар корҳои дунё он қадар рағбат надошт. Аммо ҳамкасби худношиноси ӯ барои афзун гардонидани моли хеш ҷаҳду талоши бисёр менамуд. Чун ӯ дид, ки марди муъмин ба тиҷорат он қадар дилгармӣ надорад, аз вай ҷудо гардида, молро тақсим намуданд. Марди кофар ҳар чӣ аз он мол манзилу каниз меҳарид ифтихор мекарду кибр мебарид. Ҳар гоҳе марди муъмин мешунид, ки он рафиқи тоҷираш бо ин миқдор маблағ чизе харидааст, ӯ ҳамон миқдор ба бенавоён ҳоҷатмандон садақаю хайрот меод. Дар ивази ин саховати хеш аз Аллоҳтаъоло аз Ҷаннат мартабаҳоро таманноу дархост менамуд. Ҳар гоҳ бо он рафиқи кофари худ рӯ ба рӯ меомад, вай аз ин мепурсид: «Бо моли худ чӣ кардӣ?» Марди муъмин мегуфт: «Барои дарёфти ризои Аллоҳтаъоло онро сарф сохтам», яъне хайру садақа намудам. Инро шунда рафиқаш мегуфт: «Магар ту аз ҷумлаи боваркунандагон ҳастӣ?» Яъне ба қиёмату зиндагардонидан баъд аз миронидан боварӣ дорӣ? Хулоса, оқибати кори ин ду нафари дар фаросат ба ҳам муқобил ба он анҷом ёфт, ки дар оятҳои боло зикраш гузашт. Фикр мекунем, ҳоҷат ба такрор надорад. Ин қисса дар Тафсири Ибни Касир бо дигар тарз ва хеле тӯлонӣ навишта шудааст, мо инҷо кӯтоҳ намудем. Аз мазуни оятҳои боло ва зикри қиссаи мазкур чунин бармеояд, ки барои соҳиб шудан ба Ҷаннат, мартабаҳо ва неъматҳои он, бояд иҷро кардани амалҳои солеҳро ба роҳ монд, ки он бо фидокорӣ ва меҳнат дар роҳи шаръи шариф ҳосил мегардад.

То инҷо баёни фароғату роҳати бихиштиён гузашт, аз ин баъд ҳолати маломатомези дӯзахӣ зикр мегардад.

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ

А-зāлика хайрун-н-нузулан ам шаҷарату-з-заққум. 62.

62. Оё он чӣ (зикр шуд) аз рӯи меҳмонӣ беҳтар аст ё дарахти заққум?

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур мефармояд, ки оё неъматҳои Ҷаннат, ки зикрашон дар оятҳои қаблӣ гузашт, барои меҳмонӣ беҳтарин зиёфатанд ё дарахти талхи хордори заққуми дар Ҷаҳаннам? Кадоме афзалтар аст? Мурод аз ин оят, валлоҳу аълам, ин аст: инсон ақлу фаросат дорад, пас ҳукм кунад, ки кадоме аз инҳо беҳтару болотар аст? Дарахти заққум маҳз барои кӣ эҷод шудааст? Оятҳои зер ҳақиқати дарахти заққумро баён мекунанд:

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾

Инна ҷаъалнаҳа фитната-л ли-з-зolimин. 63.

63. Ҳаройина, Мо сохтем (заққумро) уқубате барои ситамгарон.

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

Иннаҳа шаҷаратун тахручу фи асли-л-Ҷаҳим. 64.

64. Ҳаройина, он дарахтест, ки дар қаъри Дӯзах мебарояд,

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

Талъуха ка аннаҳу руусу-ш-шайаитин. 65.

65. хӯшаи он монанди сарҳои шайтон аст.

Бинобар маънои оятҳои мазкур дарахти заққумро Худованд аз қаъри Дӯзах мерӯёнад. Хӯшаҳои он хело баднамо буда монанди сари шайтонҳо аст. Худованд ин дарахтро чун воситаи азоб ва уқубат барои ситамгарон - кофирон, мунофиқон ва гунаҳкорон офаридааст. Сабзидани дарахти тар дар дохили Ҷаҳаннам, ки пур аз оташаст, нишонаи қудрати комили Аллоҳтаъолост. Ин хабари аҷоиб аз сӯи Аллоҳтаъоло як имтиҳони инсонҳо аст. Оё онҳо бовар мекунанд, ки дарахти тар дохили оташ месабзад? Инсонҳои муъмин, яктопараст (муваҳҳид) ин ҳақиқати Қуръониро қабул доранд. Барои муъминҳо дар ин хабар ҷои тааҷҷуб нест ва онҳо аз имтиҳони Илоҳӣ бо сарбаландӣ мегузаранд. Касоне, ки ба ин хабари Қуръонӣ бовар намекунанд, аз имтиҳон гузашта наметавонанд. Онҳо тоифаи ситамгар ҳастанд.

Чун Абӯҷаҳл, сарсаҳттарин сардори кофирон (мушрикони)-и қабилаи қурайш, хабари дарахти заққумро шунид ба ёрони худ гуфт: «Муҳаммад моро аз он (заққум) метарсонад. Ин суҳанҳоро ӯ худ мебофад. Гуфтаи ӯро бовар накунад. Оё медонед, он чӣ гуна

дарахт аст?». Ү худ ҷавоб дод: «Он маскаву хурмо аст. Ҳангоме ки онҳоро меоранд, ба онҳо гуфта мешавад, ки заққум шавед.» Наъзуз биллоҳ аз чунин нобоварӣ.

Ҳамин гуна дарахти бад, чуноне ки ояти зер эзоҳ додааст, хӯроки дӯзахиён аст.

فَإِنَّهُمْ لَا كُلُونَ مِنْهَا فَمَا لَكُونُ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

Фа иннаҳум лаākилуна минҳā фа мāлиуна минҳа-л-бутуна.66.

66. Пас, ҳаройина, дӯзахиён аз он хурандаву аз он ишкамҳои худро пуркунандагонанд.

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

Ќумма инна лаҳум ѓалайҳā ла шавба-м мин ҳамим. 67.

67. Пас, ҳаройина, онҳоро бар болои он таъом аз оби ҷӯшон омехта (нӯшида)-ние бошад.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

Ќумма инна марѓиъаҳум ла ила-л-Ҷаҳим. 68.

68. Баъд аз он, ҳаройина, бозгашти онҳо ба сӯи Дӯзах аст.

Ҳар вақто кофирон дар оташи Дӯзах тагу рӯ карда мешаванд, аз ташнагӣ забон ба комашон мечаспад ва болои он гуруснагӣ бар онҳо ғалаба мекунад. Барои дафъи ин ҳолати худ музтару ҳайрон монда, лоилоҷ даст ба ин дарахти бадбӯй бурда, аз меваҳои он ишкамҳои худро пур месозанд, вале аз он осоише ҳосил намеkunанд, аҳволашон бадтар мегардад. Дар ҳадисе, ки Имом Тирмизӣ, аз Расулulloҳ (с) нақл намудааст, омадааст, ки ӯ (с) гуфт: «**Аз Худо битарсед, агар қатрае аз заққуми Ҷаҳаннам дар бахрҳои дунё омехта шавад, айши дар рӯи заминбуда ҳама фосид гардад. Пас ҳоли шахсе, ки таъоми ӯ (маҳз) заққум аст, чӣ гуна аст?**». Ин ҳадисро ҳасану саҳеҳ гуфтаанд.

Вақто ки дӯзахиён аз меваҳои он дарахти бадбӯ ишкамҳои худро пур месозанд, онҳоро ташнагӣ фаро мегирад. Дар ин ҳолат ба онҳо оби ҳамим (ҷӯшон) дода мешавад. Ин об бо он таъоми аз заққум тановул карда, якҷоя мегардад ва барои онҳо азобро болои азоб меорад. Барои онҳо як ҳолати бисёр сангину аз тасаввур берун воқеъ мегардад.

Худовандо, моро аз Ҷаҳаннаму «оғӯши» он ва аз хӯрдани заққуму нӯшидани ҳамим дар паноҳи исматат нигоҳ дор! Омин!

Сабаби ба ҷаҳиму заққуму ҳамим гирифтор шудани онҳоро оятҳои зер, иншоаллоҳ баён мекунанд:

إِنَّهُمْ أَلَفُواْ ءَابَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾

Иннаҳум алфав абъаҳум зӱллін. 69.

69. Ҳаройина, онҳо падарони худро пеш аз худ гумроҳ ёфтаанд (ба онҳо тақлид карданд).

فَهُمْ عَلَىٰ ءَاثَرِهِمْ يُرْعُونَ ﴿٧٠﴾

Фа ҳум ʔалā āsāриҳим юҳраʔун. 70.

70. Пас, онҳо бар нақши қадами падарони худ меширобанд.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾

Ва лақад зӱлла қаблаҳум аксару-л-аввалӣн. 71.

71. Ва батаҳқиқ, қабл аз онҳо аксари пешиниён гумроҳ буданд.

Ба чунин азоб гирифтор шудани дӯзаҳиён (хӯрандагони заққуму ҳамим) ба ин хотир будааст, ки онҳо ба падарону бобоҳои гумроҳшудаи худ пайравӣ намудаанд.

Онҳо бе ҳеҷ як далелу исбот роҳу равиши бобоҳои гумроҳаштаи худро дуруст дониста, барои пайравӣ намудан аз онҳо бисёр шитоб ҳам намуданд, ки дигар ҳеҷ як нишебу фарози ин роҳ дар чашми онҳо маълум набуд. Андеша доштанд, ки пешиниён ҳидоятёфтагонанд. Ҳоло он ки падарони онҳо ва аксари халқҳои пеш аз онҳо гузашта, дар гумроҳӣ қарор доштанд. Аз гуфтаҳои оятҳои қаблӣ чунин бармеояд, ки ба пешиниён дар он сурате пайравӣ намудан ҷои аз аст, ки онҳо, албатта, дар шарияти он замон фиристодаи Аллоҳ мустақим бошанд. Вагарна чун ҳақ омад дигар аз онҳо пайравӣ намудан ҷои нест. Боз ин мазмунро ояти зер, иншоаллоҳ, мукаммал месозад:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُّنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾

Ва лақад арсалнā фӣҳим-м мунзирӣн. 72.

72. Ва батаҳқиқ, дар миёни онҳо бимдиҳандагонро фиристодем.

Аллоҳтаъоло дар ҳар як асру замон барои фаҳмонидани ҳақиқати дунёву охират Пайғамбарон (а)-ро барои хидояти мардум фиристодааст. Вале аксари онҳо (яъне пешгузаштагон) аз фиристодагони Аллоҳ ва шариъати Ӯ таъоло пайравӣ накарданд. Оё барои инсони хирадманд пайравӣ аз чунин гузаштагоне, ки ба ғазаби Худо гирифторм шуда буданд, дуруст аст?

Барои ибрати дигарон Аллоҳтаъоло ба Расулulloҳ (с) дар оятҳои наватӣ аз оқибати бади аҳволи он қавмҳои саркаш хабар додааст. Дар ҳошияи Ас-Совӣ бар «Тафсири Ҷалолайн» омада, ки қиссаи ин ҳафт пайғамбар чун Нӯҳ (а), Иброҳим (а), Исмоил (а), Мӯсо (а), Ҳорун (а), Илос (а), Лут (а) ва Юнус (а) дар ин сура барои тасаллии Расулulloҳ (с) ва барои барҳазар кунонидани бандагон аз куфр нозил шудааст.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ

Файъур кайфа кона ъақибату-л мунъарин. 73.

73. Акнун бубин, анҷоми кори бимкардашудагон чӣ гуна шуд.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ

Иллā ъибāдаллоҳи-л-мухласин. 74.

74. Магар бандагони баргузидаи холиси Худо (наҷот ёфтанд).

Зимни ояти мазкур Аллоҳтаъоло ҳабиби Ӯд (с)-ро мефармояд, ки назар кун ба гузаштагони гумроҳшуда ба кадом сабаб ҳалок шудаанд. Онҳо ба он сабаб ҳалок шуданд, ки расулони Аллоҳро қабул надовштанд. Расулони ин гуна мардумро ба роҳи ҳақ даъват намуданд. Онҳоро аз азоби барои онҳо муқарраршуда, аз Аллоҳ тарс доданд. Ҳатто ба онҳо гуфтанд: «Шумо дар ин гумроҳии худ доимӣ намонед, аз балоҳои бар сари шумо оянда барҳазар бошед!» Инҳо бошанд аз Аллоҳ натарсиданд, ба насиҳатҳои расулони Аллоҳ гӯш фаро надовданд, ва аз роҳи наҷот гумроҳ шуданд. Дар охир ба истиснои шахсони баргузидаи Аллоҳ ва шахсоне, ки ба сабаби насиҳату даъвати расулони Аллоҳ аз роҳи залолат (бад, хоркунанда) ҳидоят ёфта, имон оварда, динашонро холис барои ризои Аллоҳ нигоҳ доштанд, дигар ҳама ба офатҳои гуногун ба ҳалокат расиданд. Ба таври намуна қиссаи яке аз бандагони хосси баргузидаи Аллоҳтаъоло, Нӯҳ (а) ва аз аҳволи шахсоне, ки аз роҳи наҷот гумроҳ шуданд, дар ояти зер, баён мешавад:

وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ

Ва лақад нāдāнā Нӯҳун фа ла ниъма-л-муҷибун. 75.

75. Ва батаҳқиқ, Нӯҳ ба Мо нидо (дуъо) кард, пас, нек қабулқунандаи дуъоем.

Яке аз аввалин пайғамбарон, Нӯҳ (а), қавми худро муддатҳои тӯлонӣ (950 сол) ба роҳи ҳақ ва наҷот даъват намуд. Он қавм саркашӣ намуданд. Даъвати Нух (а)-ро қабул накарданд. Дар ин оят Худованд бо қасам суҳанаширо таъкид намуда хабар медиҳад, ки қасам ба Аллоҳ, вақто Нӯҳ (а)-ро қавмаш дурӯғгӯӣ ҳисобиданду панди ӯро ғӯш надоданд, Нӯҳ (а) барои ёри хошан ба Мо рӯй оварда муноҷот намуд. Мо муноҷоти ӯро қабул фармудем, зеро Моем, ки ба фарёди бандагони солеҳи худ бисёр хуб мерасем.

وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

Ва начҷайнāху ва аҳлаҳу мина-л-карби-л-ъаъим. 76.

76. Ва аз андӯҳи бузург ӯро ва тобеъони ӯро раҳонидем.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ

Ва ҷаъалнā зуррийятаҳу ҳуму-л-бақин. 77.

77. Ва танҳо авлоди ӯро боқимондагон гардонидем.

Шумо мухлисони каломи Раббонӣ аз тафсири сураҳои қаблӣ, аз қиссаи ҳазрати Нӯҳ (а) то андозае огоҳӣ доред, бинобар ин, мо аз тафсилоти мукаммали ин қисса худдорӣ намуда, ба таври мушаххас зимни оятҳои карима чанд маълумоти дигареро пешкаши хоҳири мубораки шумо мегардонем. Муфасссирон гуфтаанд, ки тобеони ҳазрати Нух (а), ки аз тӯфон наҷот ёфтаанд, ҷӣ аз марду ҷӣ аз зан, ҳадди ақал 80 нафарро ташкил медоданд. Дигар ҳама дурӯғпиндорандагон ба коми тӯфон фуру рафта, ба ҳалокат расиданд. (Барои дарёфти маълумоти муфасссал ба пораи 29, сураи «Нӯҳ» муроҷиат шавад).

Агар тӯфони давраи Нӯҳ (а) ба вуқӯъомадаро ба хотир биёрем, хулоса ин мешавад, ки аҳли рӯйи Замин ҳама аз зуррияти ҳазрати Нӯҳ (а) ба шумор мераванд. Сухани Аллоҳтаъолост, ки бо сабаби тӯфон ба ҷуз онҳое, ки амр шуд ҳамроҳи Нӯҳ (а) савори сафина шаванд, дигар ҳама ба ҳалокат расиданд. Насли минбаъдаи инсоният аз ҳамон нафарҳо идома ёфт. Агар

равшантар ҳарф бизанем, насли инсонияти ҳозира аз се фарзанди Нух (а), яъне Сом, Ҳом ва Ёфис дар рӯи Замин то ҳол ривож ёфтааст. Ниг. ба «Таҳсил фи улумит танзил». Шарҳи ояи таҳти назар.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ

Ва таракнā њалайҳи фи-л-āхирин. 78.

78. Ва бар вай дар пасояндагон санои нек гузоштем.

Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло барои ҳазрати Нӯҳ (а) дар ҳама уммат то рӯзи қиёмат санои нек ва ҳусну сифати писандида муқаррар намудааст. Нӯҳ (а) аз зумраи пайғамбаронест, ки таи 950 сол барои ҳидоят ёфтани қавми худ ҷонбозиҳо намуд, ҳар чи қадар заҳмату ранҷу азоб кашид, то он қавми гумроҳро ба роҳи рост ҳидоят кунад, онҳо ҳамон қадар аз итоати ӯ дурӣ чустанд ва ҷурму гуноҳро идома доданд. Натиҷа ин шуд, ки аз касофатии онҳо на танҳо худӣ онҳо, балки тамоми олам мубталои бало гардид. Бало дар сурати тӯфон ба сари онҳо нозил шуд, ба ҷуз ҳазрати Нӯҳ (а) ва даҳҳо нафари ангуштшумори пайравони ӯ (а) дигар ҳама ба ҳалокат расиданд. Аз он даврон то имрӯз қарнҳо паси сар шуд ва ба набии Аллоҳ - ҳазрати Нӯҳ (а) номи накӯкорӣ ва ба қавми саркаши ӯ бадномӣ насиб гардид. То рӯзи Қиёмат онҳо ба ин сифатҳои некӯ ва саркашон бо сифати бад аз сӯи мардум ёд мешаванд, зеро таърих инро фаромӯш нақарааст.

Яке аз саноҳои беҳтарин, ки ҳазрати Нӯҳ (а) ба он ёд мешавад, санои волои Аллоҳтаъолост, ки мефармояд:

سَلَّمَ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ

Салāmун њалā Нӯҳин фи-л-њāламйн. 79.

79. Салом бод бар Нӯҳ дар саросари ҷаҳон.

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Иннā казāлика наҷзи-л муҳсинйн. 80.

80. Ҳаройина, Мо накӯкоронро ҳамчунин подош медиҳем.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

Иннаҳу мин њибāдина-л-муъминйн. 81.

81. Ҳаройина, ӯ аз бандагони хоси гаравидагони Мост.

Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло бар набиӣ ҷонфидаи Худ чунин сано мефиристад, ки саломи муаттару атрогин аз сӯи Аллоҳтаъоло ва аз ҷамии халоиқи оламҳо бар Нӯҳи набӣ бардавому бефосила нозил бод!

Хушо бар чунин бандае, ки Алоҳтаъоло ба ӯ сано мефиристад!

Дуруд бар чунин бандае, ки Офаридгор дар китоби муқаддаси Худ аз ӯ ба ирсоли салому сано ёд мекунад!

Салом бар чунин бандае, ки Худои оламҳо ўро дар каломии мубораки Худ муҳсину накӯкор мегӯяд!

Бале, подоши бандагони муқаррабу солеҳу накӯкори батақво чунин аст, ки ному зикри ҷамили онҳо то қиёмат ҷовидона боқӣ хоҳад монд. Нӯҳ (а) аз ҷумлаи бандагони дар ибодати Аллоҳтаъоло мухлис ва имони яқину комилро соҳиб буд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ин бузургдошти пуриқромро ба ӯ (а) ҳамчу суннат то рӯзи қиёмат арзонӣ фармуд. Ба некӣ гаравидан, яъне имони ростин дар роҳи Аллоҳ овардан, ин ҳам беҳтарин эҳсон аст. Аз мазмуни оятҳои зикршуда қадри имон ва асли он барои ҳар як инсон зоҳир мегардад. Ў метавонад бо Нӯҳ (а) нигоҳ намуда ба худ баҳо диҳад. Идомаи насли одамизод баъд аз тӯфони Нӯҳ (а) аз авлоди Он ҳазрат (а) аст. Ин падида ҳам дар ҳаққи ин набиӣ бузург дар забони тамоми оламиён зикри ҷамили ӯст.

ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ

Ќумма аграқна-л-аҳарин. 82.**82. Баъд аз он дигаронро гарқ сохтем.**

Бинобар мазмуни ояти мазкур онҳое, ки аз мавъизаҳои ҳазрати Нӯҳ (а) панд нагирифтанд, ҳамагӣ бо хорию зорӣ ба ҳалокат расиданд ва аз онҳо дар рӯи ҷаҳон ба ҷуз бадномӣ чизе боқӣ намонд.

Дар ҳамин ҷо қиссаи ибратбахши Нӯҳи набӣ (а) бо услуби ин сура хотима ёфта, қиссаи дигар пайғамбари ҷонфида, яъне ҳазрати Иброҳими Халилуллоҳ (а) оғоз мешавад.

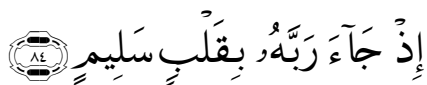
Парвардигорро, аз манфиъати қиссаҳои пайғамбаронат мо - хонандагони каломатро баҳравар гардон. Омин.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ

✽ Ва инна миъ шиъатиҳи ла Иброҳим. 83.

83. Ҳаройина, Иброҳим аз пайравони ӯ (Нӯҳ) буд.

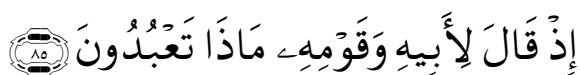
Ин суханро Аллоҳтаъоло дар китоби худ ба мову шумо пайравони шариати Муҳаммадӣ хабар додааст, ки дар ҳақиқат пайрав ёрдиҳанда ва зиндакунандаи суннатҳои ҳазрати Нӯҳ (а) ва асли дини ӯ (а) Иброҳими Халилуллоҳ аст. Дар тафсири «Байзовӣ» омада, ки тафовути давраи зиндагии Нӯҳи набӣ (а) то Иброҳими Халилуллоҳ 2640 сол аст. Дар ин миён ду наби номдори дигар ҳам гузаштаанд. Яке аз он ҳазрати Ҳуд (а) ва дигаре ҳазрати Солеҳ (а) буданд (салавати Аллоҳтаъоло бар ҷамии онҳо). Борҳо аз мазмуни оятҳо фаҳмида мешавад, ки тамоми пайғамбарон дар аслу асоси дин, ки он тавҳид (яктопарастӣ) аст, ҳаммаслақанд. Ҳар пайғамбаре, ки дар ҳар даври замон меомад, пайғамбари пеш аз худ омадаро тасдиқу таъйид менамуд. Аз ин ҷост, ки Иброҳим (а) аз пайравони Нӯҳ (а) номида шуд. Дар сураи «Мӯъминун» ҳам ин маъно таъкид шудааст.

Из ҷаъ Раббаҳу би қалбин салӣм. 84.

84. Чун назди Парвардигори худ бо дили пок омад.

Чун Иброҳим (а) дили худро аз шакку шубҳа пок сохта, худро аз ҷирсу ҳавои дунёи канора гирифт ва бо камоли сидқу сафо ва тавозӯю шикастанафсӣ ба даргоҳи Аллоҳи меҳрубон гардан ниҳод, тавонист, ки қавми худро панди ибратомӯз намояд ва ҳаракат кунад, то онҳо аз бутпарастӣ даст бикашанд. Ба ин хотир аввалан аз падари худ ибтидо намуда гуфт:

Из қола ли абӣҳи ва қавмиҳи маъ зә таъбудун. 85.

85. Чун ба падари худ ва қавми худ гуфт: «Чӣ чизро мепарастед?»

Чун Иброҳими Халилуллоҳ ирода намуд, ки падари худ - Озар ва қавмашро ба сӯи ваҳдати Илоҳӣ даъват намояд, ба онҳо аввалан гуфт, ки шумо як тафаккур кунеду бинед, ки чиро мепарастед? Оё шумо ба ин муҷассамаҳои бечон сари таъзим фуруд оварда, аз Парвардигори ҷаҳониён рӯйгардон мешавед? Ҳайратовар аст, ки шумо Холиқи арзу самовотро (замину осмонҳоро) як сӯ гузошта, шайдои бутҳои ба дасти худ сохтаатон гаштаеду онҳоро қиблаи умеди хеш гардонидает. Як бор андеша намоед, ки оё ҳукумати ҷаҳондорӣ ба дасти ин ашён берӯху бечони шумо қарор дорад? Магар онҳо зиёни хурду қалон, ҳатто ҷузъӣ

расонида метавонанд? Чаро аз Молики барҳаққи осмонҳо ва Замин, яъне Аллоҳи яккаву ягона чашм пӯшида, бутҳои бечонро ҳокиму маъбуди худ гардонидаед? Он ақидае, ки шумо доред, яъне мегӯед (наъузанбиллоҳ) ин бутҳо Худоҷанд ё байни инсон ва Худо воситаанд, ботил аст. Ин саҳви бузурги шумост ва ин сухани шумо ба ҷуз дурӯғ дигар маъно надорад. Шумо ғайри Аллоҳро Худо медонед. Ин дар ҳаққи Аллоҳтаъоло бӯхтон бастан аст. Онро ба ғайри дурӯғбофӣ дигар хел наметавон баҳо дод...

أَفِيفًا إِلَهًا دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ

А-ифкан алиҳатай дӯналлоҳи турӯдун. 86.

86. Оё бо раъйи худ маъбудони ба дурӯғ сохтаи ғайри Аллоҳро мегӯед? –

فَمَا ظَنُّكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Фа ма ẓаннукум би-Рабби-л-ъаламин. 87.

87. Пас, гумони шумо ба Парвардигори оламиён чист?».

Валлоҳу аълам, аз зоҳири оятҳои мазкур чунин бармеояд, ки Иброҳими Халилulloҳ (а) бо як маломати шадид ба қавми худ арз намуда гуфт, ки модоме шумо ғайри Аллоҳро мегӯед онҳоро маъбуд гирифтаед, пас Парвардигори ҳақиқиро чӣ гуна қабул доред? Оё шумо дар мавҷуд будани Офаридгори якто гумон доред? Магар шумо шакку шубҳа доред, ки барои ин гуна амалҳои худ ба азоб кашида мешавед? Оё шумо аз шаъну қудрати Офаридгори оламу инсоният беҳабар мондаед, ки ғайри Холиқи худро мепарастед? Оё шумо аз ғазабу интиқоми ӯ огоҳӣ надоред, ки ҷуръат намуда ба ӯ дигар чизро шарик интиҳоб намудед? Охир, эй инсонҳо, шумо аз ҷаҳолат худро фориғ созед ва бедор шавед. Шумо дар бораи он Зоти беҳамтои ба ҳама қор қодиру тавоно, ки ҳамаро дар тасарруфи худ қарор додааст, чӣ хаёл кардаву чӣ гумон намудаед?

Баъдан Иброҳим (а) хост ба қавми худ бори дигар дар амал нишон диҳад, ки бутҳо онҳоро ҳимоя карда наметавонанд ва аз онҳо на суд асту на зиён. Хост бо бутҳо танҳо бимонаду ҳамаи онҳоро шикаста аз ҳам бирезад. Бутпарастони қавм дар рӯзҳои муайян дар беруни шаҳр, дар идғоҳ ҷамъ мешуданд. Онҳо ба замми бутпарастӣ боз як одати бад доштанд. Мунаҷҷимон (ситорашиносон) ба мавқеи ситорагон нигоҳ карда, ояндаро пешгӯӣ мекарданд (ба монанди фолбинони замони ҳозираи мо

ҳозира гороскоп тартиб меоданд). Мардум ба суҳанҳои мунаҷҷимон бовар мекарданд. Ин амали ширк (куфр) аст, зеро ба ҷуз Аллоҳтаъоло касе тақдири ояндаро (яъне илми ғайбро) наметодад. Ҳар касе даъвои донишони илми ғайб кунад, ё ба гуфтаи мунаҷҷиму фолбин сидқан боваркунад, низ мушрик (кофир) мешавад.

Иброҳим (а) амали бад, ширк будани ин одати қавми худро медонистанд, аммо барои аз онҳо ҷудо шудан, танҳо мондан ва ба идғоҳ нарафтан, онро чун восита (тадбир) истифода бурда, баҳона кард ...

فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾

Фанаъара наъратан фи-н-нучум. 88.

88. Пас, Иброҳим дар ситорагон нигарист.

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾

Фақола инни сақим. 89.

89. Пас, гуфт: «Ман бемор ҳоҳам шуд».

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾

Фа таваллавъ анҳу мудбирин. 90.

90. Пас, аз вай рӯй гардониданду пуштгардонандагон бозгаишанд.

Пас, аввал ба сӯйи ахтарон бо диққат назар намуда, ба ҳозирон гуфт, ки ман бо шумо ба идғоҳ рафта наметавонам, зеро бемор ҳоҳам шуд. Хонандаи ҳушманди ман, аминам, ки ин суҳани Иброҳим (а)-ро дурӯғ баҳо нахоҳӣ дод, зеро мақсади халили Аллоҳ ин буд, ки агар ман бо шумо ба идғоҳ рафта бубинам, ки шумо ғайри Аллоҳи ягона, бутҳои бечонро сачда мекунед, дилам ба дард хоҳад омад. Баъзе муфасссирон гуфтаанд, ки дар асл Иброҳим (а) бемор буд. Аллоҳ донотар аст.

Хулоса, чун қавм ба сӯи ситорагон назар кардани ӯ (а)-ро диданд ва аз ӯ шуниданд, ки ҳолаш хуб нест, пас ба вай бовар намуда, маъзураш донишанду бидуни ӯ (а) ба идғоҳ рафтанд.

فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهِتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

Фарога илā алиҳатиҳим фа қола алā таъкулун. 91.

91. Пас, ба сӯи маъбудони онҳо пинҳонӣ рафт, пас гуфт: «Оё намехӯред?»

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩١﴾

Мā лакум лā тантиқун. 92.

92. Чист шуморо, ки сухан намегӯед?».

Иброҳим (а) чун танҳо монд, пинҳонӣ ба сӯи бутхона рафт. Он ҷо дид, ки пеши бутҳо ба хоители табаррук доштан аз моли қурбонӣ таъомҳои пухташуда гузоштаанд. Ӯ ба бутҳо рӯй оварда гуфт, ки чаро аз ин таъомҳо намехӯред? Аз бутҳо ҷавобе шунида нашуд. Боз Он ҳазрат (а) суол намуд, ки ба шумо чӣ шуда, ки ҳарф намезанед? Албатта, ин гуна суолкунии он ҳазрат (а) аз рӯйи истехзо буд. Ҳарчанд бутпарастон аз санг, ҷӯб, лой ва ғайра шакли зоҳирии инсонро созанд ҳам, онҳоро соҳиби ҷон гардонида наметавонанд. Аҷоибот ин ҷост, ки инсони соҳиби ҷон, ҳаракаткунанда, ҳуранда, сухангӯю шунаванда пеши бутҳои бечону хомӯш сар ба сачда мебарад ва аз онҳо ёрию мадад мепурсад.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٢﴾

Фа рога ъалайҳим зәрбаи би-л-ямин. 93.

93. Пас, бар онҳо (ба пинҳонӣ) рафт, ба қувват онҳоро мезад.

Он ҳазрат (а) баъд аз ин гуфтугузор ба сӯи бутҳо рафт ва бо табаре, ки дар дасти рост дошт бо тамоми қувва ғайри бути калон дигар ҳамаро мезаду мешикаст. Иншоаллоҳ, дар сураи «Анбиё» ин қисса фарохтар оварда хоҳад шуд.

فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزْفُونَ ﴿٩٣﴾

Фа ақбалӯ илайҳи язиффун. 94.

94. Пас, муширикон ба сӯи ӯ (Иброҳим) шитобкунон рӯй оварданд.

قَالَ اتَّعَبُودُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٤﴾

Қола атаъбудӯна мā танҳитун. 95.

95. - (Иброҳим) гуфт: «Оё он чиро, ки худ метарошед, мепарастед?»

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

Валлоҳу халақакум ва мā таъмалун. 96.

96. - *Ва ҳол он ки шуморо ва он чиро, ки месозед, Аллоҳ пайдо кардааст!».*

Чун мушрикони аз ҷашнгоҳ баргаштанд, бо шитоб ба зиёрати бутҳо ба бутхона рафтанд, бутҳоро шикаста ёфтанд. Аз қаринаҳо донистанд, ки ин кори Иброҳим (а) аст. Пас ба сӯи ӯ (а) бошитоб рафтанд. Онҳо чунон саросема рафтанд, ки баъзе баъзеи дигарро зер карда мегузашт. Чун чашмашон ба Иброҳим (а) афтод, ба ӯ (а) фарёд заданд, ки ай Иброҳим, марг бар ту бод! Чаро бутҳоро, ки мо сачда мекардем, аз ҳам шикастай? Иброҳим (а) на ин, ки аз ҳамлаи онҳо наҳаросид, балки аз хеш ҷасорат нишон дода, бо шиддат ба онҳо гуфт, ки оё шумо ақлу фаросат доред? Чаро чунин аблаҳона рафтор менамояд? Магар он бутҳои бечоне, ки бо дастҳои худ сохтаед сазовори парастии ҳастанд? Ҳайронам, ки шумо ба кадом асос онҳоро ба Худо шарик донистаед? Иброҳим (а) дар давоми сухан маломати қавми гумроҳшудаи худро идома дода ба онҳо гуфт, ки шумо ва он ашёро, ки аз онҳо барои ибодати худ бут метарошед, ҳамаро Аллоҳи якка ва ягона халқ намудааст. Магар сазовор аст, ки аз Холиқи оламиён алоқаро канеду як чизи маснӯӣ (дастсози) худро парастии намояд? Магар аз рӯйи, адолат аст, ки Офаридгоҳи худро сарфи назар намуда, бандагӣ ибодати махлуқи ӯро пеша кунад? Рафтори шумо он ҳайвоноро ба хотир меорад, ки нони хоҷаи худро меҳӯраду дару хонаи каси дигарро посбонӣ мекунад. Маълум шуд, ки шумо ба ҳадди охири ҷаҳолат расидаед.

Чун қавми бутпараст диданд, ки дар муқобили суханҳои ҳаққи Иброҳим (а) истодагари карда наметавонанд, беадолатиро пеш гирифта, чуноне ки ояти зерин мефармояд, ба озори ӯ (а) пардохтанд:

قَالُوا أَبْنَاؤُا لَهُ بُنَيْنًا فَالْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾

Қолубнӯ лаҳу бунйāнā фа алқӯху фи-л-Ҷаҳим. 97.

97. *Бо якдигар гуфтанд: «Барои Иброҳим иморате (оташхонае) бисозед, пас, ӯро дар анбори оташ бияфканед».*

Қавм чун диданд, ки радди ҳуҷҷатҳои Иброҳим (а) ягон далели радкунанда намеёбанд, барои истифодаи қувва ба якдигар машварат намуда гуфтанд, ки бояд барои ӯ оташхонае бисозанд ва вайро дар он анбори оташ партоб кунанд, то ки ӯ несту нобуд шаваду барои дигарон дарси ибрат гардад. Мардум ҳама бифаҳманд, ки ҳар касе ба бутпарастии мо ва ба бутҳои мо чунин муомиларо пеш гирад, сазои вай ҳамин хоҳад буд. Одати кофирон аз ибтидо чунин омада, ки чун барои радди каломи Раббонӣ далелу бурҳон пеш оварда натавонанд, зулму фишорро раво мебинанду бо найрангҳо даст ба силоҳ мебаранд.

﴿٩٨﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ

Фа ароду биҳи кайдан фа чаъалнāхуму-л-асфалин. 98.

98. Пас, ба ӯ кайд (макр)-еро хостанд, пас, онҳоро зертарин гардонидем.

Тавре дар боло зикр шуд, мушрикони хостанд Иброҳим (а)-ро ба оғӯши оташ партофта, ҳалокаш намоянд. ӯ (а)-ро ба оташ андохтанд, лекин он бадбахтон намедонистанд, ки оташ ҳам як махлуқаст ва дар зери тасарруфи Аллоҳ қарор дорад? Агар онҳо фаросат медоштанд, магар як ҷисми бечонро (наъузубиллоҳ), худо гуфта парастии менамуданд? Ин аст, ки Аллоҳтаъоло дар зимни ин ояти қарима мефармояд, ки онҳо барои бандаи мо кайду дом омода сохтанд то ӯро ба ҳалокат бирасонанд. Мо чунон кардем, ки худӣ онҳо шармсор гардиданду бандаи баргузидаи Мо амон ёфт. Вақте ки Иброҳим (а) сиҳату саломат ба изни Парвардигори худ аз оғӯши оташи пураланга берун омад...

﴿٩٩﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيِّدِينَ

Ва қола иннӣ зāҳибун илā Раббӣ саяҳдӣн. 99.

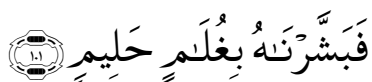
99. Ва (Иброҳим) гуфт: «Албатта, ман ба сӯи Парвардигори худ равандаам, маро роҳ хоҳад намуд».

﴿١٠٠﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

Рабби ҳаб ли мина-с солиҳӣн. 100.

100. (Иброҳим гуфт:) «Эй Парвардигори ман, маро аз ҷумлаи неқӯкорон фарзанде бубахш!».

Аз мазмуни оятҳои мазкур маълум мегардад, ки ҳарчанд Аллоҳтаъоло ба муборизи роҳи ҳақиқат ҳангоми зулм диданаш ёрӣ дода бошад ҳам, он бадбахтон боз тазйиқ (фишор)-и худро алайҳи Иброҳим (а) зиёд намуданд. Чун *ӯ* (а) аз имон овардани қавми худ бовараш намонд, хост аз байни онҳо ба дигар макон ҳиҷрат намояд, пас гуфт, ки ман аз ин деҳаи қавми худ ба кучое, ки Парвардигорам амр кунад, ҳиҷраткунандаам. Хулоса, Иброҳим (а) бо таваккал ба тарафе, ки Аллоҳтаъоло *ӯ*ро ҳидоят намуд, роҳсипор гардид ва он роҳ *ӯ*ро ба шаҳри Шом расонид. Чун ба хости Парвардигори оламҳо ба шаҳри муқаддаси Шом расид, дуъоеро, ки дар ояти 100-ум ишора шуда аст, ба забон оварда гуфт, ки *ай бор Худоё, дар ин ғарибӣ ивази он қавм ва он хешу табор ба ман фарзанди солеҳ ато фармо, то ӯ мӯнису фармонбардору мутеъи ман бошад!* Аллоҳ донотар аст.

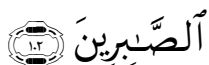
Фа башшарнāху би гулāмин ҳалīм. 101.

101. Пас, ӯро ба писари бурдбору сабркунанда, мужда додем.

Ақидаи ҷумҳури муфасссирон бар ин аст, ки башорате ки дар боби фарзанд дар ояти мазкур ба Иброҳим (а) ваҳй шудааст, ба Исмоил (а) тааллуқ дорад. Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур мефармояд, ки мо дуъои Халили худро иҷобат намудем ва ба *ӯ* башорат додем, ки ту соҳиби фарзанди ҳалиму босабр хоҳӣ шуд. Дар ин башорати Аллоҳтаъоло се сифат ҷамъ гардидааст: аввал ин ки барои *ӯ* (а) писар ба дунё меояд, дувум ин ки он писар ба балоғат мерасад ва севум ин аст, ки *ӯ* ҳалиму босабр меояд.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنِيْٓ اِنِّىْٓ اَرَىْ فِى الْمَنَامِ اَنِّىْٓ اُذْنَحُكَ فَاَنْظُرْ

مَاذَا تَرَىْٓ قَالَ يَتَّيَّبِتْ اَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِىْٓ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنْ

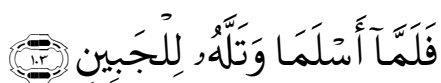
**Фаламмā балага маъаху-с-саъя қола йā бунайя иннī аро
фи-л-манāми аннī азбаҳука фанъзур мā зā таро. Қола йā
абатифъал мā туъмар. Са таҷидунī ин шāаллоҳу
мина-с-собири́н. 102.**

102. Пас, чун он тифл, ба умре ки саъй тавонад кард бирасид, (Иброҳим) гуфт: «Эй писараки ман, ҳаройина, дар хоб мебинам, ки ман туро забҳ мекунам, пас, бубин чӣ фикр дорӣ?». (Исмоил) гуфт: «Эй падари ман, он чӣ ба ту амр мешавад, бикун, агар Аллоҳ хоҳад, маро аз собирон хоҳӣ ёфт».

Дар ин мулки ғарибӣ, яъне билоди Шом Аллоҳтаъоло ба Иброҳим (а) фарзанд ато кард, ки тибқи аксари ривоёт ӯ Исмоил (а) буд. Аз ин лутфи Офаридгор Иброҳими Халилуллоҳ бисёр шоду мамнун гардид, ва нишоти ӯ ҳадду канор нашофт. Писари ӯ рӯз то рӯз ба воя расида, то ҷое расид, ки метавонист бо падари худ дар анҷоми корҳо кӯмак расонад. Чун Исмоил (а) ба синни 7 ё 13 солагӣ расид, падараш Иброҳим (а) дар хоб дид, ки фарзанди худро забҳ (қурбонӣ) мекунад. Дар баъзе ривоятҳо омада, ки се рӯз пай дар пай чунин хоб дид. Бояд хотиррасон намуд, ки хоби пайғамбарон ҳам ваҳйи Илоҳӣ маҳсуб меёбад. Дар Тафсири Ибни Касир омада, ки Иброҳим (а) фарзанди худро аз хобҳои дидааш огоҳ сохту фаҳмонид, то ба тариқи имтиҳон бидонад, ки ӯ чӣ гуна аз амри Парвардигор ва дархости қиблагоҳи худ истиқбол (ҷонибдорӣ) менамояд. Хулоса, ба Исмоил (а) гуфт, ки ай фарзанд, дар худ нигар, андеша намо ва бигӯ, дар бораи хобҳои дидаи ман чӣ фикр дорӣ. Исмоил (а), он бандаи сарсупурдаи фармони Худо, он фарзанди фармонбардори падар дар ҷавоби хабари шунидаи худ ба қиблагоҳи худ гуфт, ки ай падари бузургвор, он чи ки Аллоҳтаъоло туро амр намудааст, бе таъхир бачо биёр иншоаллоҳ, маро аз зумраи сабркунандагон хоҳӣ ёфт.

Ай, хонандаи саргарми каломи Раббонӣ, чун ин сатрҳоро мехонӣ, аз посухи Исмоил (а) бохабар мегардӣ, аминам, ки мегӯӣ: «Ин аст иҷобати амри Парвардигор ҳамин аст сабру таҳаммул, бурдборӣ ҳангоми имтиҳони Илоҳӣ. Чунин аст розӣ шудан ба қазову қадари ҳукмнамудаи Илоҳӣ. Ин аст ҷонфидой ва худро ба забҳҳои расонидан, чунин аст садоқати бандаи солеҳу парҳезгор. Хушо ба чунин фарзанде, ки ҳарфи падарро ба ҷон қабул месозад, дуруд бар чунин ҷигарбанде, ки қиблагоҳи худро дар пеши Офаридгораш сархаму мулзам намегардонад!». Дар ҳақиқат, ин рафтори Исмоили 13-сола барои пайравони ростини шариати гарро як дарси ибрат буд.

Бародарону хоҳарони арҷманд зери ин қисса дурдонаҳои ҳикмат нуҳуфтааст, ки банда барои берун овардани онҳо оқизӣ мекашад. Биёед то бо ҳам давоми рӯзгори ибратомӯзи ин ду бандаи Худоро бо ҳам дар оятҳои зер бихонему бишунавем, то бубинем, ки аз имтиҳони Илоҳӣ чӣ гуна мегузаранд.

Фа ламмā асламā ва таллаҳу лил чаб̄ин. 103.

103. Пас, чун ҳар ду ҳукми Аллоҳро бипазируфтанд ва ўро ба пешонӣ (рӯй ба замин) андохт.

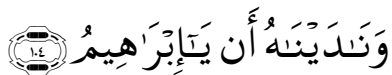
Ончи бар сари Иброҳим (а) ва Исмоил (а) ва Ҳоҷар -модари Исмоил (а) ҳангоми вуқӯи ин ҳодиса гузашт, хориҷ аз тоқату баёни мост. Гуфтугӯи онҳоро Аллоҳтаъоло дар Қуръони карим дар чандин сура баён намудааст.

Хулоса, мувофиқи маънои ояти мазкур падару писар ба амри Парвардигори худ розӣ шуда ба мақоми забҳ (қурбонҷой) расиданду аз паи иҷрои фармони Офаридгор шуданд. Ибни Аббос (р) чунин мефармояд: «Онгоҳ, ки Иброҳим (а) азми забҳи фарзанди худ намуд, фарзандаш ба ӯ гуфт: «Ай падар, дасту пой маро бо банде маҳкам бубанд, то ман беқарорию изтироб накунам ва либосҳои худро нигоҳ дор, то аз хуни ман олуда нагарданд, мабодо модарам онро дида ғамгин шавад. Ҳамчунин кордро гиро намуда, бар гулӯи ман бирон, то ба зудӣ ва ба осонӣ ҷон аз ман хориҷ гардад. Чун ба назди модарам баргаштӣ, аз ман ба ӯ салом бирасон ва пероҳанамро ба вай бидеҳ, ки шояд барояш тасаллие шавад». Чун Иброҳим (а) ин суханҳоро аз ҷигарбанди худ шунид, ба ӯ гуфт: «Ай писар, дар иҷрои амри Парвардигор ту барои ман чи хуб ёвару мададгор ҳастӣ!».

Баъзе муфасссирон дар давоми қисса ривоят кардаанд, ки дар ин ҳангом Исмоил (а) хоҳиш карданд, ки падарҷон, баъд аз сар буридан, ҳангоми талхии ҷонканӣ, мабодо ки чашми ман ба шумо афтад; ин беодобист; ман онро барои худ раво намебинам; аз ин сабаб ҳангоми забҳ рӯйи маро сӯи замин нигоҳ дор.

Дигар муфасссирон гуфтаанд, ки барои он ки ҳангоми забҳ чашми падару писар бо ҳам бархӯрда меҳри падарӣ боло нагирад ва дар иҷроиши бечуну чарои амри Парвардигор ҳалал ворид нагардад, Иброҳим (а) пешони (рӯйи) Исмоил (а)-ро ба сӯи замин гардонид.

Ривоят шуда, ки Иброҳим (а) бо тамоми қувват кордро ба гулӯи Исмоил (а) кашид, вале ҳеҷ набуд, ки он бибурад. Дар ин ҳангом...

Ва нāдайнāху ай йā Иброҳим. 104.

104. Ва ӯро нидо кардем, ки: «Эй Иброҳим!

قَدْ صَدَّقْتَ الرُّيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٥﴾

**Қад саддақта-р руъйā. Иннā казāлика
наҷзи-л-муҳсинин. 105.**

105. Батаҳқиқ хоби худро рост (дарамал иҷро) кардӣ». Албатта, Мо некӯкоронро ҳамчунин подои медиҳем.

Ояти 104-ум ҷавоби калимаи «ламмо» аст, ки дар аввали ояи қаблӣ гузашт. Яъне баъди гуфтугузори падару фарзанд Аллоҳтаъоло ба Халили Худ нидо намуда гуфт, ки ай Иброҳим (а), он чӣ ман ба ту амр намудам, ба камоли сидқ ба ҷой овардӣ ва бо он, ки фарзанди худро дар заҳбгоҳ барои қурбонӣ хобонидӣ, мақсад ҳосил шуд.

Дар ояти 105 Аллоҳтаъоло нидои Худро идома дода мефармояд, ки Мо бандагони некӯкорро баъди аз озмоиш гузаштанашон ба мақоми баланд мебардорем. Ас-Совӣ дар ҳошияи гафсири «Ҷалолайн» оварда, ки ҳикмати умда аз ин қисса ҳамин буда, ки Аллоҳтаъоло Иброҳим (а)-ро Халили худ гардонид, яъне чун ӯ аз Парвардигори худ дархости фарзанд намуду Аллоҳтаъоло муноҷоти ӯро пазируфта, ба вай фарзанде ато намуд, ки як гӯшаи дилаш ба фарзандаш банду вобаста гардид. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло зоҳиран дар шакли имтиҳон ба забҳ намудани фарзандаш ишора кард, то ки халилии пайғамбарашро баръало зоҳир бисозад. Дар ҳақиқат Иброҳим (а) бе ҳеҷ ягон истиҳола ва чуну чаро барои иҷрои амри Парвардигор ҷигарбанди худро ба забҳгоҳ ҳозир сохт ва муҳаббати Парвардигори худро аз муҳаббати фарзандаш болотару муқаддамтар гузошт. Ба ин васила Он ҳазрат (а) собит сохт, ки муҳаббати ӯ муҳаббати ҳақиқист.

Бо оятҳои зер ба сари ин қиссаи ибратомӯз боз мегардем:

إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

Инна ҳазā ла ҳува-л-балāу-л-мубин. 106.

106. Батаҳқиқ, ин мочаро ҳамон имтиҳони ошкор аст.

وَفَدَيْنَهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٧﴾

Ва фадайнāху би зибҳин ъаẓūм. 107.

107. Ва ивази ӯ чонвар (гӯсфанд)-е додем, ки қобили забҳи бузург буд.

Одатуллоҳ чунин аст, ки бандагони аброри худро ба содир сохтани чунин ҳодисоти пуршиддату вазнин озмоиш менамояд, чун озмоишро бо сарбаландӣ паси сар намуданд, ба онҳо мақому дараҷаҳои баланд ато мефармояд. Бинобар ин, зимни ояти мазкур омада, ки он чи бар сари Иброҳим (а) омад, дар ҳақиқат он як имтиҳони ошкору зоҳир аст.

Албатта, Иброҳим (а) аз имтиҳони басо бузург ва ниҳоят зоҳир бо сарбаландӣ гузашт, ин як имтиҳоне буд, ки байни бандаи мухлис ва бандаи мунофиқ тафовут мегузошт.

Аллоҳтаъоло зимни ояти 107-ум мефармояд, ки чун бандаи мухлиси Мо аз ин имтиҳони ҷиддӣ гузашт, халилии худро назди Мо собит сохт ва фарзанди Ӯ- Исмоил (а) бо падари худ ёвар шуд, бар ивази Исмоил (а) гӯсфанди бузурге аз Ҷаннат ирсол намудем, то ки Иброҳими Халилуллоҳ ӯро ивази писари худ Исмоил (а) қурбонӣ намояд.

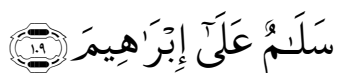
Дар мухтасари Ибни Касир зимни мазмуни ин оят аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят омада аст: «Ҳарчанд забҳи фарзанд корест басо вазнину аз тасаввури инсон берун, локин, Иброҳим (а)-и дар иродаи худ устувору маҳкам ва дар иҷрои амри Парвардигори худ бо ҷону дил оmodаро Аллоҳтаъоло аз гум кардани фарзанду аз ғаму ғуссаи он раҳо бахшид. Яъне ҳазрати Ҷабраил (а) бо амри Ӯ таъоло гӯсфанди наре, ки Ҳобил қурбонӣ карда буду мақбули даргоҳ шуда, муддати 40 хариф дар Ҷаннат мечарид, ӯро ба ивази Исмоил (а) ба назди Иброҳим (а) бо наъраи Аллоҳу Акбар оварда таслим намуд, Иброҳим (а) низ такбир гӯён бар ивази фарзанди худ онро забҳ намуд».

Дар ҳақиқат Иброҳим (а) ҳамчун мардони бузургу аброр дар роҳи ризои Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло азму иродаи матин нишон дод, комёбу муваффақ шуд. Бинобар ин, номи неки ӯ (а) то рӯзи қиёмат, чуноне, ки ояти зер мефармояд, боқист...

Ва таракнā љалайҳи фи-л āхирӯн. 108.

108. Ва бар ӯ дар пасиниён (санои нек) боқӣ гузоштем, (ки мегӯянд):

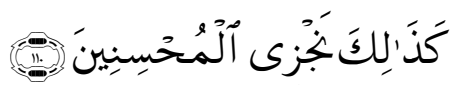

Салāmун ъалā Иброҳим. 109.

109. «Салом бод бар Иброҳим!».

Алоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур мефармояд, ки Мо барои Иброҳим (а) дар забони онҳое, ки баъди ӯ (а) ба дунё омаданду меоянд, то рӯзи қиёмат санои нек ва зикри хайр қорӣ гардонидем. Чуноне ки Аллоҳтаъоло саломи мушқомезу атрогин ба халили Худ фиристонд, ҳамчунин ҳама ӯро ба некӣ ва бузургӣ ёд мекунанду дуруд мефиристанд. Аз ҷумла, мо мегӯем: «Ҳазор ҳазор дуруду салом бар набиямон - Муҳаммад (с) ва бар Иброҳим (а) бод, зеро эшон аз ҷумлаи нақӯрон буданд».

Илова бар ин, боз Аллоҳтаъоло дар ояти зер чунин фармудааст ...

Казāлика наҷзи-л-муҳсинин. 110.

110. Ҳамчунин подош медиҳем некӯкоронро.

Такрори калимаи ҷазо (ҷазо ба маънои подош) барои муболиғи сано зикр шудааст. Яъне чун Иброҳим (а) дар ибодати Аллоҳтаъоло ва дар муомила ба халқи Аллоҳтаъоло аз зумраи бандагони нақӯр буд, Аллоҳтаъоло то рӯзи қиёмат барои ӯ (а) ҷазо (мукофот)-и неку зикри олиро насиб гардонид. Зимни ояти зер сабаби чунин ҷазои некро боз ҳам Аллоҳтаъоло равшантар баён сохта, фармудааст, ки

Иннаҳу мин ъибāдина-л муъминин. 111.

111. Ба дурустӣ, ки (Иброҳим) аз бандагони гаравидагони (хоси) Мост.

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки дар ҳақиқат ӯ (а) аз ҷумлаи бандагони имондори дараҷаи олии Мост. Яъне ӯ (а) дар имондорӣ худ чунон устувор аст, ки дар роҳи Худо имони ӯ (а) ба дараҷаи яқин расидааст. Аллоҳтаъоло ба Он ҳазрат (а) бори дигар бо ояти зер башорат дода фармуд, ки:

وَدَشَرْنَهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾

Ва башшарнāху би Исҳāқа набиййа-м мина-с-сōлиҳūн. 112.

112. Ва ўро ба Исҳоқ, ки пайгамбар бошаду аз ҷумлаи некўкорон (бошад), башорат додем.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ

مُيِّنٌ ﴿١١٣﴾

Ва бāракнā њалайҳи ва њалā Исҳāқ. Ва миъ зуррийятиҳимā муҳсину-в ва зōлиму-л ли нафсиҳи мубūн. 113.

113. Ва бар Иброҳим ва бар Исҳоқ баракат ниҳодем ва аз авлоди ҳар ду (баъзе) некўкор аст ва (баъзе) бар нафси худ ситамкунандаи ошкор аст.

Аллоҳтаъоло ба воситаи ваҳй ба Иброҳим (а) муждаи дигареро фиристонд, ки ў (а)-ро фарзанди дигаре аз Соро бо номи Исҳоқ (а) насиб асту ў чунон фарзанде ҳаст, ки ба зудӣ набӣ хоҳад шуд.

Ибни Аббос (раз.) меғӯяд: «Таваллуд шудан замон мужда расид, ки Исҳоқ набӣ аст».

Ибни Ҷарири Табарӣ меғӯяд: “мӯҳсин” муъминро ва “мусиъ” золиму кофирро гӯянд. Дар ин оят барои яҳудиён ва барои шахсоне, ки аз зуррияти ин ду ба дунё омадаанд ба Муҳаммад (с) имон наовардаанд, ваъид аст. Ин оят барои он далел шуда метавонад, ки инсони нақў аз инсони фоҷир таваллуд шуда метавонад ё баръакс, лекин ба асли пок ҳеҷ айбу нуқсон нарасад. Ногуфта намонад, уммати бани Исроил ва уммати Рум ҳама аз авлоди Исҳоқ (а) ва қавми араб ҳама аз авлоди Исмоъил (а)-анд. Ҳарду фарзандони Иброҳим (а)-анд. Аз ҷумла, пайғамбари азизи мо-ҳазрати Муҳаммади мустафо (бар ў ҳазорон дуруд салом) аз қавми араб пайғамбар шудаанд. Локин ҳама авлоди эшон яксон набуда, балки баъзе некўкирдоранд, ки номи бузургонро ба некӣ пос ва арвоҳу шариати онҳоро зинда нигоҳ медоранд ва баъзе аз авлоди эшон бадкирдор буда, ба ин сабаб ба гузаштагони худ иснод меоранд.

Дар ҳамин ҷо қиссаи ҳазрати Иброҳим (а), Исмоил (а) ва Исҳоқ (а) бо услуби ба ин сура хос ба поён мерасад ва қиссаи Мӯсо (а) ва Ҳорун (а), иншоаллоҳ, оғоз меёбад.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ

Ва лақад мананнā ѓалā Мӯсā ва Ҳārуn. 114.

114. Батаҳқиқ, бар Мӯсо ва Ҳорун эҳсон кардем.

وَجَنَيْنَهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

Ва наҷҷайнāҳумā ва қавмаҳумā мина-л-карби-л-ѓаẓīm. 115.

115. Ва ҳар ду ро ва қавми онҳоро аз изтиробу андӯҳи бузург наҷот додем.

وَنَصَرْنَهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ

Ва насарнāҳум фа кāну ҳуму-л-ғoлибīn. 116.

116. Ва онҳоро нусрат додем, пас, онҳо ғирӯз шуданд.

Аллоҳтаъоло ба иззати Худ савганд ёд намуда, мефармояд, ки қасам ба иззату ҷалолам, ки Мо бар Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) эҳсони худро бо чандин навъи неъматҳои Худ ва манфиатҳои динию дунявӣ миннат ниҳода, арзонӣ доштем. Аз ҳама волотари он неъматҳо ин буд, ки Мӯсо (а)-ро ҳам набӣ ва ҳам расул ва Ҳорун (а)-ро набию Худ гардонидем ва он ғаму андӯҳи бузурге, ки ба сари ин ду абармарди Худо ва қавмашон (бани Исроил) аз сӯи Фиръавни лаъин ҷорӣ мешуд, дур сохтем. Зеро аз дасти Фиръавни золим на писарон дар амон буданду на духтарон. Ин миннати Мост, ки аз дасти зулми чунин як хунхори номдор онҳоро озод намуда, аз баҳри Қулзум ба осонӣ ва бо ягон изтироб гузаронидем.

Муфасссирони кириб замири калимаи «насарноҳум»-ро ба Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) ва тобеъони онҳо, ки ғирӯҳе бо унвони сибтиҳои бани Исроил буданд, роҷеъ намудаанд. Яъне Аллоҳтаъоло мефармояд, ки Қибтиҳо онҳоро (яъне Сибтиҳоро) ҳамчу мазлум дар итоату хизмати худ нигоҳ медоштанд. Сибтиҳоро алайҳи Қибтиҳо нусрат дода, Фиръавну Қибтиҳоро ҳалок сохтем.

Хулоса, баъди гузашани ин қадар солҳои пуразоб Мӯсо (а), Ҳорун (а) ва Сибтиҳоро Аллоҳтаъоло пирӯзу вориси молу мулки таи чандин сол ҷамънамудаи Фиръавну фиръавниён гардонид. Ва илова бар ин:

وَأَتَيْنَهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَقِيمَ

Ва āтайнāхума-л-китāба-л мустаб̄ин. 117.

117. Ва онҳоро Китобе баёнкардашуда(-и возеҳ) додем.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Ва ҳадайнāхума-с-сиротā-л мустақ̄им. 118.

118. - Ва онҳоро ба роҳи рост ҳидоят кардем.

Аллоҳтаъоло ба Мӯсо (а) ва тобеони ӯ миннат ниҳода зимни оятҳои мазкур мефармояд, ки мо ба онҳо китоберо, ки баёни он фаҳмо, пурмуҳтаво, мувофиқ ба даври замони эшон, дар аҳқому аркон комилу бенуқсон ва ҷавобгӯи ҳар масъалаю мушкилоти онҳо буд (яъне Тавротро), инъом намудем. Ба ибораи дигар: Аллоҳтаъоло барои Мусо ва Ҳорун, ки ҳарду писарони Имрон буданд, миннат ниҳода, онҳоро нубуввату нусрат бахшид. Онҳоро бо ҳамроҳии қавмашон аз шарри душмани ғаддор, яъне аз Фиръавн наҷот доду пирӯзашон сохт. Душмани онҳоро ба дарё фарқ намуду чунон ҳалок сохт, ки ҳатто расулони Аллоҳ инро бо чашм назора мекарданд. Бар он ду абармард китоби Худ-Тавротро нозил намуд, ки он баёнкунандаи возеҳи ҳама аркону аҳқоми даври замони худ буд. Инчунин Аллоҳтаъоло онҳоро ба сироталмустақим (роҳи рост) ҳидоят намуд. Ба ин тариқа, он динеро, ки назди Аллоҳтаъоло писанд буд, яъне исломо дину шариъаташро гардонид, ки дар он ҳеҷ қачие набуд. Зеро тамоми пайғамбарон бар ҳамин дин ба пайғамбарӣ мужда ёфтаанд. Ин дин дини ростин ва шариати мустақим аст. Касе дар роҳи муайяннамудаи ин дин қадам бардорад, ба сӯи Аллоҳтаъоло роҳ пеш гирифтааст. Аллоҳтаъоло ба ин ду набӣ низ миннат ниҳода, ба ин дин рафтанишонро талқин намуд.

Баёни неъматҳои ба Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) додаи Аллоҳтаъоло дар оятҳои баъдӣ идома дорад:

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾

Ва таракнā љалайҳи ма̄ фи-л-āхирин. 119.

119. Ва ба ҳар ду дар пасиниён зикри хайрро боқӣ гузоштем, ки мегӯянд:

سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾

Салāмун љалā Мусā ва Ҳарун. 120.

120. - «Салом бод бар Мӯсо ва Ҳорун!».

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки дар забони онҳое, ки баъди ин ду, яъне Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) ба дунё омаданду меоянд, зикри хайри онҳоро боқӣ. гузоштем. Хушо бар ҳоли чунин бандагоне, ки Офаридгори оламиён аз эшон бо салом дар китоби муқаддаси худ ёд мекунад. Боз Худованд бо ишора мефармояд, ки Мусо (а) ва Ҳорун (а)-ро ояндагон бояд бо некӣ ёд намоянд. Бинобар ин, сазовор аст ва месазад, ки баъдиён бар онҳо тасанно ва ҳасанот хонанд ва зикри хайри онҳоро то дунё боқист, ҷовидон зинда нигоҳдоранд. Тавре мебинем, то замони мо ин боқист ва оянда ҳам, иншоаллоҳ, ҳамчунон (то қиёмат) боқӣ хоҳад монд. Ин хушбинӣ, албатта, аз тарафи Аллоҳтаъоло барои онҳо ва амсоли онҳо аҷру мукофоти писандида аст, ки дар ояти зер сифаташон низ меояд:

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾

Иннā казāлика наҷзи-л-муҳсинин. 121.

121. Батаҳқиқ, Мо некӯкоронро чунин подош медиҳем.

إِنَّهُمْ مِّنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

Иннаҳумā мин љибāдина-л муъминин. 122.

122. Батаҳқиқ, ин ҳар ду аз бандагони ғаравидаи хоси Моянд.

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки ҳамчуноне ба ин ду бандаи накӯкори худ ҷазову (ба маънои мукофот) эҳсони хуб додем, касоне мисли онҳо накӯкирдор бошанд, ба онҳо низ ҳамчунин мукофоти арзанда хоҳем дод. Он ду бандаи худро ба ин хотир чунин ҷазои (мукофоти) олӣ додем, ки онҳо аз ҷумлаи бандагони

мухлису дар имону эътиқоди худ устувори даргоҳи Моянд ва имонашон ба ҳадди яқин расидааст.

Дар ҳамин ҷо қиссаи Мусо (а) ва Ҳорун (а) дар ин сура ба поён мерасад. Иншоаллоҳ, дар оятҳои баъдӣ қиссаи Илёс (а) баёни худро меёбад. Агарчӣ ин қиссаҳои қуръонӣ дар ин сура ба таври мухтасар зикр гарданд ҳам, лекин ҳикматҳои бисёроеро ниҳон доранд. Касеро, ки Офаридгор ҳидоят намояду аз ин панду мавъизаҳо сабақ омӯзад ва бандагии худро холис барои Аллоҳтаъоло ба роҳ монад, иншоаллоҳ, чунон подош хоҳад гирифт, ки ин паёмбарон онро мушарраф гардидаанд.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

Ва инна Илйāса ла мина-л-мурсалӣн. 123.

123. Ва батаҳқиқ, Илёс аз (ҷумлаи) расулон аст.

Ин як хабарест, ки Аллоҳтаъоло онро дар аввали ин қисса баёну тасдиқ мекунад. Ҳақсубҳонаҳу ва таъоло мефармояд, ки дар ҳақиқат, Илёс (а) аз ҷумлаи пайғамбарони бани Исроил буда, барои ҳидояти онҳо фиристода шуда буд.

Дар ривоят омада, ки ҳазрати Илёс (а) ибни Ёсин аз авлоди Ҳорун (а), бародари ҳазрати Мӯсо (а) буда, баъди Ҳизқил (а) барои қавми бутпарастии бани Исроил фиристода шудааст.

Хулоса, ӯ (а) ба бани Исроил рӯ оварда гуфт:

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ

Из қола ли қавмиҳӣ алā таттақӯн. 124.

124. Чун ба қавми худ гуфт: «Оё (аз Худо) наметарсед?»

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ

Атадъӯна баъла-в ва тазарӯна Аҳсана-л-ҳолиқӣн. 125.

125. Оё Баъл (бут)-ро мепарастед ва беҳтарин Офаридгорро тарк мекунед?

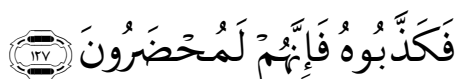
اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ

Аллоҳа Раббакум ва Рабба āбāикуму-л-аввалӣн. 126.

126. Аллоҳ офаридгори шумо ва Парвардигори падарони нахустини шумост!!!».

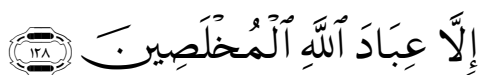
Назди баъзе муҳаққиқон ҳазрати Илёс (а) ба сӯи яке аз шаҳрҳои диёри Шом, ки он Баълабак ном дошт, фиристода шуд. Сокинони он шаҳр бутеро бо номи «Баъл» ҳамчун худо парастид мекарданд. Ҳазрати Илёс (а) хост онҳоро аз гумроҳӣ наҷот диҳад. Аз ин хотир ба онҳо гуфт, ки магар аз ғазаби Аллоҳтаъоло наметарсед, ки ба ибодати як шайъи (чизи) бечон пардохта, беҳтарин Офаридгореро, ки Холиқи шумо ва Холиқи тамоми махлуқот аст, аз ёд баровардаед? Охир ин «баъл» чӣ гуна худо буда метавонад? Шумо онро ба дасти хеш сохтаед. Оё Худо чизест, ки онро бо дасти худ бисозед? Шумо бояд бо ҷону дил ба парастиди Алоҳи ягона бипардозед, ки Ё Парвардигори на танҳо шумо, балки Парвардигори бобоёну аҷдодони гузаштаи шумо низ ҳаст.

Он қавми гумроҳ аз насихату даъвати Илёс (а) ба худ наомадаанд...

Фа каззабуҳу фа иннаҳум ла муҳҷарун. 127.

127. Пас, ўро тақзиб карданд, пас, ба дурустӣ ки он ҷамоъа (назди Худо) ҳозиркардашудагонанд.

Иллā ъибāдаллоҳи-л-муҳласин. 128.

128. Магар бандагони Аллоҳ, ки (онҳо) муҳлисанд (азоб намешаванд).

Он қавми гумроҳ сухани набие, ки аз қабилаи худашон буду Аллоҳтаъоло ўро барои ҳидояти онҳо фиристода буд, қабул накарданд. Ўро дурӯғгӯй ҳисобиданд. Оқибати кори онҳо ба он анҷом ёфт, ки хоҳанд нахоҳанд, рӯзи қиёмат барои ҳисобу китоби амалхояшон ҳозир карда хоҳанд шуд ва ҷазои сазовор хоҳанд гирифт.

Аммо онҳое аз ғазаби Аллоҳтаъоло дар амон мемонанд, ки ба Аллоҳ имон оварданд ва Илёс (а)-ро ҳамчун пайғамбари барҳақ ва фиристодашудаи Аллоҳ пазирай намуданд ва ба фармудаи ӯ (а) ҳолисона амал карданд, чунин инсонҳо бандагони баргузидаи

Аллоҳтаъоло буда, амонёфтагонанд. Аллоҳ ҳеҷ гоҳ ваъдаи Худро хилоф намекунад.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْأَخْرَيْنَ ﴿١٢٩﴾

Ва таракнā ъалайҳи фи-л-āхирин. 129.

129. Ва дар пасиниён бар Илёс (санои некро) боқӣ гузоштем (ки мегӯянд):

سَلَّمَ عَلَىٰ إِيَّاسِينَ ﴿١٣٠﴾

Салāмун ъалā Илйāсин. 130.

130. «Салом бод бар хонадони Илёсин!».

Аллоҳтаъоло бар ҳазрати Илёс (а) миннат ниҳода, то рӯзи қиёмат дар мардуми баъд аз ӯ омада зикри хайру санои некро боқӣ гузошт, ки ҳеҷ гоҳ аз миёни мардумон дур нашавад.

Аллоҳтаъоло бар расули Худ, яъне ҳазрати Илёс (а) салом мефиристад. Аз мо ва аз онҳое, ки баъд аз мо меоянд, хулоса то рӯзи қиёмат бар ӯ (а) салому дуруд ирсол мегардад. Хушо бар ҳоли чунин бандае, ки Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло бар ӯ санову дуруд мефиристад.

Акнун чанд суҳан дар бораи калимаи «Илёс». Илёсро «Илёсин», «Олиёсин» хондаанд, чунон ки «Тури Сино»-ро Тури синин, Микоилро «Микоин», Исроилро «Исроин» хондаанд. Баъзе муфасссирон «саломун ало оли ёсин»-ро чуноне ки қироати Ибни Масъуд (раз.) аст, «Саломун ъало Идрисин»-хондаанд.

Ба хотири он ки ҳазрати Илёс (а) аз ҷумлаи муҳсинин аст, Аллоҳтаъоло дар васфи ӯ чунин гуфтааст:

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾

Иннā казāлика наҷзи-л-муҳсинин. 131.

131. Батаҳқиқ, Мо некӯкоронро ҳамчунин подош медиҳем.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

Иннаҳу мин ъибāдина-л-муъминин. 132.

132. Батаҳқиқ, ӯ аз бандагони гаравидаи хоси Мост.

Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло мефармояд, ки мо дар ҳақиқат, бе шакку шубҳа, инсонҳои муҳсинро, чи дар дунё ва чи дар охират, подоши нек ва мувофиқ медиҳем. Мо ба ин кор қодиру тавоно ҳастем. Аз ҷумла, Илёс (а)-ро, ки аз ин зумра мардумон аст, ҷазо (подош) ва мукофоти некӯ дар қиёмат арзонӣ мефармоем. Илёс (а) дар ҳақиқат аз ҷумлаи он бандагоне аст, ки дар имон дорӣ ва иҷрои амру фармони Мо аз худ устувории сахт нишон дод ва ӯ аз ҷумлаи гаравидагони хубу хоси даргоҳи Мост.

Хушо ба ҳоли касе, ки Аллоҳтаъоло ӯро бо чунин сифат ёд мекунад.

Қиссаи Илёс (а) инҷо хотима ёфт ва қиссаи Лут (а) дар оятҳои зер, иншоаллоҳ, оғоз меёбад.

وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾

Ва инна Лут-л ламина-л мурсалин. 133.

133. Ва батаҳқиқ, Лут аз (ҷумлаи) расулон аст.

Ояти мазкур башорати Аллоҳтаъолост, ки Лут (а)-ро расул хонду ӯро барои даъвати мардуми шаҳри Содум фиристод.

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾

Из наҷҷайнаҳу ва аҳлаҳӯ аҷмаъин. 134.

134. Чун ӯро ва аҳли ӯро (ва) ҷамъашонро наҷот додем.

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾

Иллā ъачузаъ фи-л-ғобирин. 135.

135. магар пиразане буд, ки дар боқимондагон боқӣ монд.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾

Ѓумма даммарна-л-аҳарин. 136.

136. Баъд аз он дигаронро аз бех барканда нагунсор кардем.

Аллоҳтаъоло ба расули Худ хабар медиҳад, ки ба ёд биёр, ки Мо аз балое, ки бар сари қавми Лут (а) омад, Лут (а), авлоди ӯ (а) ва шахсонеро, ки аз ӯ (а) пайравӣ намуда буданд, наҷот додем. Магар пиразане аз ин бало халос наёфт, ки завҷаи ҳазрати Лут (а)

буду ба куфр гаравида, ба пайғамбарии шавҳари худ бовар надошт, балки дар сафи муҷримону азобдидагон боқӣ монд.

Ба ҷуз Лут (а), авлод ва тобеъони ӯ (а) дигар ҳамаи онҳоеро, ки даъвати ӯ (а)-ро қабул накарданд ва ба пандаш гӯш надоданд ва ба расули Худо буданаш имон наоварданд, бо ҳамроҳи ҳамсари он ҳазрат (а) вожгун сохтем.

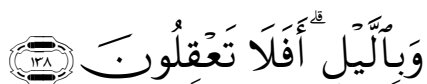
Ин намуди ҳалоксозӣ бисёр пурдаҳшат аст. Вожгун чаппагардонро гӯянд. Яъне муҷримони қавми Лут (а) бо деҳаҳояшон аввал ба само бардошта шуда, сипас сарозер ба Замин партофта шуданд. Ҳамчунин болои деҳаҳое, ки сукунат доштанд, бороне аз санги сичқил резонда шуд.

Ин қисса дар чанд пораҳои тафсиршуда ба тафсил баёни худро ёфта буд, бинобар ин, мо такрори онро инҷо зарур надонистем. Касе пандбардор аст, аз ин маълумоти мухтасар ҳам метавонад манфиати бисёр бардорад.

Ва иннакум латамуррунаъ алайҳим-м мусбиҳин. 137.

137. Ва батаҳқиқ, шумо бар ҷойи зисти онҳо вақти субҳ мегузаред.

Ва би-л-лайл. А-фа лā таъқилун. 138.

138. Ва ҳангоми шаб низ. Оё дар ёд надоред (-у ақл намекунед?).

Валлоҳу аълам, ин хитоб барои аҳли Макка буда, Аллоҳтаъоло мефармояд, ки эй мардуми ҳақношунави Макка, шумо ҳангоми сафарҳои худ, чи вақти субҳу чи вақти шом, аз назди он шаҳрҳои харобаштаи қавми Лут (а) мегузаред ва бо чашмони худ аҳволи онҳоро мушоҳида мекунед. Ба осори ҳалокшудагон назар месозед. Пас, чаро аз он чи мебинед, панд намегиред ва ақлҳои худро кор намефармодед? Магар ин нишонаи бузург барои шумо дарси ибрат шуда наметавонад? Оё шумо боре андеша намекунед, ки онҳо ба чӣ сабаб ба ғазаби Офаридгор гирифта шуданд? Магар онҳо дар қудрат аз шумо дида тавонотар набуданд?

وَإِنْ يُؤْنَسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾

Ва инна Йунуса ла мина-л-мурсалӣн. 139.

139. Ва батаҳқиқ, Юнус аз ҷумлаи расулон аст.

Зимни ояти мазкур башорати Аллоҳтаъолост, ки расул будани Юнус (а)-ро тасдиқ намудааст. Яъне Аллоҳтаъоло он ҳазрат (а)-ро низ барои даъвати қавмаш ба шаҳри Найнаво фиристонд, вале қавми ӯ (а) туғён варзида, ҳарфашро нашуниданд ва ба сухани ӯ (а) эътибор ҳам надоданд. Юнус (а) ба худ андеша намуд, ки чун ин қавм маро бовар намекунад, дигар байни онҳо истодани ман суд надорад. Бо ин хулоса, то ин ки ба дигар шаҳр биравад, аз онҳо худро канор гирифт ва ба сӯи соҳил раҳсипор гардид.

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾

Из абақа ила-л-фулки-л-машҳӯн. 140.

140. Чун гурехт, ба сӯи киштии пуркардашуда расид.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

Фа сāҳама фа кāна мина-л-мудҳазӣн. 141.

141. Пас, бо аҳли киштӣ қуръаандозӣ кард, пас, аз мағлубон шуд.

Зимни оятҳои мазкур Аллоҳтаъоло мефармояд, ки эй Муҳаммад (с), аҳволи Юнус (а)-ро ба ёд ор! Чун ӯ (а) аз қавми худ навмед гардида, дид, ки азоби ваъдашуда бар сари қавм то ҳол наомад, дар ғазаб шуду бо иҷтиҳоди худ ба тарафи соҳил шитофт. Дар соҳил киштиеро аз мардон пуршуда дид. Ба кишти нишаст, то тарки ин манзил намояд. Чун киштӣ ба ҳаракат даромад, баъди масофаи кӯтоҳро тай намудан дар ҷои худ давр заду истод ва дигар ба пеш нарафт. Аҳли сафина (маллоҳони киштӣ) ин аҳволро мушоҳида намуда ба чунин хулоса омаданд, ки дар байни онҳо ғулومест, ки аз мавлои (соҳиби) худ гурехтааст ва ба касофати ӯ киштӣ аз рафтан боз истод. Маллоҳон гуфтанд, ки барои аз ин ҳолат наҷот ёфтан қуръа мепартонем ва қуръа ба номи касе барояд, мо ӯро барои аз ғарқ наҷот ёфтанимон ба баҳр месупорем.

Хулоса, ҳар гоҳе қуръа мепартофтанд, он ба номи Юнус (а) мебаромад. Пас, чуноне ки қаблан тасмим гирифта буданд, ўро ба баҳр ҳаво доданд (тафсилоти ин қиссаро аз сураи «Анбиё» хубтар хоҳед ёфт).

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ

Фалтақамаҳу-л-ҳути ва ҳува мулим. 142.

142. Пас, моҳӣ ўро луқма кард ва буд ў маломатишуда.

Вақто ки Юнус (а)-ро дар баҳр ҳаво медиҳанд, моҳии калоне ўро фуру мебарад. Ҳамоно, ў (а) дар шиками моҳӣ хатои худро яъне (худсарона аз вазифаи пайғамбарӣ даст кашиданро) дарк мекунад худро маломат намуда меғӯяд, ки бояд ба ҳама изо додани қавм тоқат менамуд. Вазифаи муҳимми ба ўҳдааш доштаро сабурида идома медод. Аллоҳтаоло ў (а)-ро барои ҳидояти қавмаш фиристода буд. Бояд амри Аллоҳтаолоро интизорӣ мекашиду бе изни Ў дар ғазаб шуда қавми худро тарк наменамад ва ғайра...

Хулоса, ў (а) ба ҳукми қазо ва қадар розӣ шуда ба идомаи зикри Аллоҳ машғул мегардаду аз Худованд ҷӯи кушоиши кори худ мешавад. Аллоҳтаоло аз натиҷаи зикри Юнус (а) дар ояҳои зерин ба Муҳаммад (с) чунин хабар додааст:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ

Фа лав лā аннаҳу кāна мина-л мусаббиҳин. 143.

143. Пас, агар аз ҷумлаи тасбеҳгӯён намебуд,

لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

Ла лабиша фи батниҳи илā явми юбъаъун. 144.

144. албатта, то рӯзе, ки мурдагон барангехта шаванд, дар шиками моҳӣ боқӣ мемонд.

Аллоҳтаоло мефармояд, ки агар Юнус (а) аз ҷумлаи бандгони ба зикри Аллоҳ (чи қабл аз ворид шудан ба батни моҳӣ ва чи дар дохили моҳӣ) машғул намебуд, албатта, Мо ў (а)-ро наҷот намедодем ва то рӯзи қиёмат дар ишқаи моҳӣ боқӣ мемонду шиками моҳӣ қабри ў (а) мешуд ва наҷот намеёфту ғизои он мегардид.

Локин, Юнус (а) дар шиками моҳӣ бошад ҳам, субҳоноллоҳ ва астағфируллоҳро тарк накард, тавбаю тазарруъ намуд ва ин вирдро то наҷот ёфтанаш гуфтан гирифт. Чуноне ки аз ояти баъдӣ маълум мегардад, Худованд тавбаю тазарруъашро қабул фармуд ва ӯ (а)-ро наҷот дод.

Ривоят мекунам, ки Аллоҳтаъоло ба моҳӣ амр фиристод, ки Ман ишками туро барои Юнус (а) зиндон гардонидам, на ӯро ризку таъоми ту, то ин ки ӯро ҳазм сози! Аз ҳамин чиҳат ҳазрати Юнус (а) солим монду дар ҷисмаш чизе тағйир наёфт.

﴿ فَتَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ۝١٤٥﴾

❁ **Фа набазнāху би-л-ъарбӣ ва ҳува сақим. 145.**

145. Пас, ӯро ба саҳрои бегиёҳ бияфкандем ва ӯ бемор буд.

﴿ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَقْطِينٍ ۝١٤٦﴾

Ва амбатнā љалайҳи шаҷарата-м ми-й яқтӣн. 146.

146. Ва бар болои сари вай дарахте аз навъи биёрадор (каду)-ро рӯёнидем (то дар сояи он биёромад).

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки батаҳқиқ, Мо моҳиро амр намудем, Юнус (а)-ро аз батни худ ба як саҳрои бегиёҳу бедарахт ва бе соя берун партояд. Пас, моҳӣ дар чунин макон он ҳазрат (а)-ро, дар ҳоле ки бемор буд, аз худ биафканд. Чун беҳолу бемадор буд, дар зери нурҳои сӯзони Офтоб якбора бемадортар гашт, ҷисми ӯ (а) он қадар заиф буд, ки бардошти нишастани пашшаро ҳам надошт. Локин бар ҷисми беҳоли ӯ (а) магасҳо нишаста неш мезаданд.

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки болои сари ӯ дарахтеро рӯёнидем, ки соя афканад. Ба аксари ривоят он дарахт каду буд, ки барғҳои калон - калон дорад. Хосияти каду ин аст, ки пашша ба он наздик наояд. Хулоса, Юнус (а) оҳиста-оҳиста соҳиби мадору қувват гардид. Чуноне ӯ таъоло дар ояти зер мефармояд, боз Юнус (а)-ро ба сӯи қавмаш равон намуд.

﴿ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ۝١٤٧﴾

Ва арсалнāху илā миати алфин ав язидӯн. 147.

147. Ва ӯро ба сӯи сад ҳазор (одамон) ё зиёда аз он фиристодем.

فَآمَنُوا فَتَعَنَّهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾

Фа āману фа маттаънāхум илā ҳин. 148.

148. Пас, имон оварданд, пас, онҳоро то муддате баҳравар сохтем.

Он қавме, ки ҳазрати Юнус (а) ба даъвати онҳо машғул буд, сад ҳазор ё зиёдтар аз ин буданд. Баъзе муфасссирин гуфтаанд, ки онҳо зиёда аз 120 ҳазорро ташкил медоданд. Ҳамчуни оварда шудааст, ки он қавм аз деҳаи Найнаво буданд. Аллоҳ донотар аст.

Хулоса, Аллоҳ таъоло Юнус (а)-ро боз ба сӯи он қавм ҳангоме баргардонид, ки қавми саркаш аллакай нишонаҳои азоби ваъдашударо мушоҳида намуда, аз ояндаи нохуши худ дар ҳарос афтода, ба суроғу ҷустуҷӯи фиристодаи Аллоҳ (а) баромада, аз ҳар гӯша ӯ (а)-ро меҷустанд. Чун Юнус (а) ба пеши онҳо баргашт, ҳамагӣ имон оварданд ва то охири умр аз дунё бархурдор гаштанд.

Сад офарин ба ақлу фаросати онҳо, ки ба зудӣ ба худ омаданду аз аъмоли ношоистаи хеш даст кашида, итоати расули Аллоҳ (а)-ро намуданд, аз азоби барояшон муқарраршуда наҷот ёфтанд.

Эй бор Худоё, ба мо ақли ибратомӯз ва тавбаву тазарруъ ва инсоф каромат фармо.

Дар ҳамин ҷо Аллоҳ таъоло баёни қиссаҳои тасаллибахши расулони кромро барои расули Худ - Муҳаммади Мустафо (с) мувофиқ ба услуби ин сура ба поён мерасонад ва боз таваҷҷӯҳи ӯ (с)-ро ба сӯи мушрикони Макка ҷалб намуда, Ҳабиби Худ (а)-ро фармудааст, ки

فَاسْتَفْتِهِمُ الرِّبَّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾

Фаствафтиҳим а-ли Раббика-л-банāту ва лаҳуму-л-банун. 149.

149. Пас, аз мушрикони бипурс: «Оё Парвардигори туро духтарон бошад ва онҳоро писарон?»

أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾

Ам халақна-л-малāиката инāша-в ва ҳум шāҳидун. 150.

150. Ё малоикро чинси зан офаридем ва онҳо ҳозир буданд?».

Аз шарҳи оятҳои қаблӣ аҳвол, мушкилот ва сифатҳои якчанд паёмбарони гузаштаро, ки бо услуби хос дар ин сура баёнгардидаанд, хондему фаҳмидем, ки банда (яъне инсон) ҳар чӣ қадар муқаррабтари даргоҳи Аллоҳтаъоло бошад ҳам, бе ҳоҷату бе ниёз набуда, балки ба ёрии Ӯ таъоло муҳтоҷ будааст. Акнун бо изни Аллоҳтаъоло дар бораи фариштагон ҳарф бизанем, ки мардум дар боби онҳо чӣ ақида доранд. Баъзе аз қабилаҳои араб чунин ақида доштанду (наъзу биллоҳ) мегуфтанд, ки фариштагон духтарони Аллоҳанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) дар оятҳои мазкур мефармояд, ки аз ин мушрикони Макка бо як оҳанги дилқўбкунанда бипурс, ки чӣ санаду далел доранд, ки мегӯянд, ки фариштагон духтарони Аллоҳанд? Фаразан, агар ҳамин тавр бошад, бигӯянд, ки модарони ин фариштагон кист? Охир аз кучо донистаанд ва ин ёваро аз чӣ боис бофтаанд, ки Аллоҳ барои худ духтаронро ихтиёр намудааст, на писаронро? Оё худӣ онҳо нестанд, ки будани духтарро дар оилаи Худ нангу ормедонанд? Пас, чаро духтаронро ба Аллоҳ ихтиёр мекунанду писаронро ба худ? Агар рафту дуруст бошад (ҳол он ки ин ақида билкул ботил ва дурӯғи маҳз аст), пас чаро ин тақсимоти онҳо ноодилона сурат гирифтааст? Онҳо аз кучо медонанд, ки фариштагон аз чинси занонанд?

Сарзаниши дигар: оё дар вақти офаридани фариштагон онҳо он ҷо ҳозир буданду назорат мекарданд, ки мо чӣ хел онҳоро халқ мекардем?

Лоҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ, ва наъзу биллоҳ, аз чунин бўҳтону аз чунин ақида. Албатта, рондани чунин суханҳо аз интиҳои ҷаҳолату мушрикии онҳо хабардиҳандааст.

أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾

Алā иннаҳум-м мин ифкиҳим ла яқулун. 151.

151. Огоҳ бош, батаҳқиқ, онҳо аз рӯйи бўҳтони худ мегӯянд:

وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

Валадаллоҳу ва иннаҳум ла кāзибун. 152.

152. «Аллоҳ фарзанд зоид» ва батаҳқиқ, онҳо дурӯғ мегӯянд.

Ай Муҳаммад (с), огоҳ бош ва ай мардум, огоҳ бошед! Вақто ки мушрикон чунин суҳанонро аз бофтаҳои худ меғунд, ин шаръану ақлан бӯхтон аст. Меғунд, ки Аллоҳ фарзанд зодаасту фариштагон духтарони Аллоҳанд. Дар ҳақиқат онҳо дар суҳанҳои худ дурӯғгӯй ҳастанд. Ин суҳанҳо дар шаъни Аллоҳтаъоло бӯхтон аст. Зеро Аллоҳтаъоло Зотест «Лам ялид ва лам юлад». Яъне на ӯ зод касеро ва ӯро касе ҳам назодааст.

Саволҳои дилқубкунанда барои мушрикон бо оятҳои зер идома дорад.

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

Астафа-л-банāti љала-л-банīн. 153.

153. Оё духтаронро бар писарон баргузид?

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

Мā лакум кайфа таҳкумун. 154.

154. Шуморо чӣ шуд? Чӣ гуна ҳукм мекунед?

Ин гуна саволҳо як сарзаниши дилқубкунандаи дигарест, барои мушрикон. Худованд мефармояд, ки оё Аллоҳ барои Худ духтаронро беҳтар дониста баргузидаасту на писаронро? Шумо чӣ гуна ақлу фаросат доред ва ин чӣ гуна адлу инсоф аст, чӣ ҳел ҳукмбарорист, ки ин тавр ҳулоса мебароред? Дар чунин гуфтор шуморо тафаккур лозим аст. Агар шумо ин ақидаи худро гузарониданӣ бошед, пас лоақал аз рӯи инсоф тақсимбандӣ намоеду ин суҳани беасосро нагӯед. Чаро шумо маҳз писаронро ихтиёр кардаеду намохостагии худ- духтаронро ба Аллоҳ нисбат додаед? Шумо...

أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾

А-фа лā тазақкарун. 155.

155. Оё фикр намекунед?

Ай мушрикони Макка, шумо чӣ ёваҳое гуфта истодаед? Шумо чаро писарро, ки қавитари ин ду ҷинс аст, ихтиёр кардед ва заъифтарин ҷинсро, ки духтар аст, ба Аллоҳ нисбат медиҳед? Магар шумо ақлу фаросат надоред? Чаро хатогии худро дарк намекунед?

Мушрикон ҳанӯз аз маломати Парвардигор барканор намондаанд. Аллоҳтаъоло бо маломат аз онҳо ба оятҳои зер мепурсад:

أَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥٦﴾

Ам лакум султону-м мубин. 156.

156. Ё шуморо ҳуҷҷати возеҳ ҳаст?

فَاتُّوْا بِكِتٰبِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٥٧﴾

Фаъту би китабикум ин кунтум содиқин. 157.

157. Пас, агар ростгӯён ҳастед, китоби худро биёред!

Оё барои чунин ақидаронии худ ягон ҳуҷҷати ошкор доред? Оё дар ин боб шуморо китобе ҳасту аз рӯйи он суҳан мекунад? Агар чунин китобро соҳиб бошед ин суҳанон дар он дарҷ шуда бошанд, пас биёред, то ҳақиқатро ҳама бифаҳманд! Маълум аст, ки дар дасти шумо на чунин китобасту на ягон ҳуҷҷат. Зоҳир шуд, ки суҳанҳои шумо ба ақли солим ҳеҷ иртиботе надоранд. Ҳарчӣ шумо мегӯед, аз худ мегӯед, он ҷуз дурӯғу бўҳтон чизи дигаре нест.

Мурод аз овардани ин оятҳо оқиз гардонидани мушрикон аст. Онҳо барои саҳеҳ будани даъвоашон на санади ақлӣ, доранду на шаръӣ.

Дигар аз ақидаи аҳмақонаи мушрикон он аст, ки ба фикру ақли худ байни Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло ва ҷин сила (хеширо) муқаррар мекунад. Аз ҷумла фариштагонро фарзанди Аллоҳ медонанд.

Бинобар ин оятҳои зерин аз ин боб, иншоаллоҳ, маълумот медиҳанд.

وَجَعَلُوْا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسَبًا ۚ وَلَقَدْ عَلِمَتْ الْجَنَّةُ اِيَّهَمْ لَمُحَضَّرُوْنَ ﴿١٥٨﴾

Ва ҷаъалу байнаҳу ва байна-л-ҷиннати насаба. Ва лақад ғалимати-л-ҷиннату иннаҳум ла муҳзәрун. 158.

158. Ва миёни ҷинҳо (ва Худо) хеширо муқаррар кардаанд ва батаҳқиқ, ҷинҳо донистанд, ки албатта онҳо (ба азоб) ҳозир карда мешаванд.

Аз мазмуни оятҳои гузашта маълум гашт, ки мушрикон мувофиқ ба ақидаи фосиди хеш фариштагонро духтарони Аллоҳ

гуфтанд. Дар давоми ақидаи фосидашон мегӯянд, ки байни Аллоҳ ва чинҳо насабият - хешутаборӣ барқарор аст. Ин бадбахтон то чое чуръат кардаанд, ки наъзубиллоҳ мегӯянд: «Аллоҳ бо чин никоҳ шудаасту фариштагон аз онҳо ба дунё омадаанд». Ҳол он ки баъзе чинҳо барои (аз амри Аллоҳтаъоло) нофармонбардорияшон ба хубӣ медонанд, ки ба азоб ҳозир карда хоҳанд шуд. Аз мушрикони пурсида мешавад, ки агар рафту ба гуфти шумо чинҳо хешу табори Аллоҳтаъоло бошанд, пас ӯ Зоти пок ақрабони худро барои нофармонбардорияшон ба саҳттарин азоб гирифтор месозад? Чунин ақидаронӣ билкул хато ва гуноҳи афвнопазир аст. Зеро Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло дар ояти баъдӣ фармудааст, ки...

سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

Субҳаналлоҳи ҷаммаъ ясифун. 159.

159. Аз он чӣ (мушрикони) баён мекунад, Аллоҳ пок аст.

Тавре мебинем, Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ба он Зоти пок чунин суханеро, ки мушрикони мегӯянд, бастан мутлақо нодурусту нашояд. Зеро ӯ таъоло аз чунин сифатҳое, ки инсонро кофир ё мушрик мегардонад, пок аст. Касе, ки чунин ақидаи мушрикони дорад ё онро ҷонибдорӣ менамояд, яқин бидонад, ки ӯ муваҳҳид (яктопараст) нест ва ба азоби шадиди Аллоҳтаъоло гирифтор хоҳад шуд.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

Иллаъибадаллоҳи-л-мухласин. 160.

160. Магар бандагони хоси баргузидаи Аллоҳ, ки онҳо мухлисанд аз ин гунна нисбатдиҳи поканд.

Магар бандагони баргузидаву мухлисе, ки Аллоҳтаъоло онҳоро аз куфру ширк пок гардонидаст, ба азоби шадид гирифтор нестанд, зеро онҳо аз азоби Аллоҳтаъоло метарсанд. Онҳо Аллоҳтаъолоро холисона мепарастанд ва ӯро аз ҷамии сифоти махлуқҳо пок медонанд. Он Зотро хешу ақрабони ҳеҷ як махлуқ намедонанд. Чунин бандагон хуб дарк сохтаанд, ки фардо рӯзи қиёмат аз ихлосу бандагии ҳар як нафар пурсида хоҳад шуд. Ин аст мазҳаби бандагони мухлис. Сарзаниши дигареро барои мушрикони оятҳои зер, баён мекунад.

فَإِنْ كُنتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾

Фа иннакум ва ма таъбудун. 161.

161. Батаҳқиқ, шумо (эй кофирон) ва он чӣ мепарастед,

مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنِينَ ﴿١٦٢﴾

Мā айтум ъалайҳи би фāтинин. 162.

162. ҳеҷ касро бар Аллоҳ гумроҳқунанда нестед,

إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

Иллā ман ҳува сōли-л-Чаҳ̣им. 163.

163. магар касеро, ки ӯ дохилшавандаи Дӯзах аст.

Муфасссирони киром қайд намудаанд, ки мушрикони гумон доштанд, ки ҷинҳо ва фариштагон хешу табори Аллоҳанду зимомии бадихо дар дасти ҷинҳосту зимомии некиҳо дар дасти фариштагон. Ҷинҳо ба касе хоҳанд, зарар мерасонанд ва касеро ирода кунанд, гумроҳ месозанд. Фариштагон ба касе хоҳанд ёрӣ медиҳанд ва ба Аллоҳтаъоло наздик месозанд. Оятҳои 161-163 ҷавоби Худованд ба соҳибони ин гуна ақидаи ботил аст. Яъне ай кофирон ва ай мушрикони! Шумо бо он чизҳое, ки мепарастед (бутҳо, ҷинҳо ва ғайра), ҳамаатон дар якҷоягӣ ба гумроҳ ва фасод кардани яке аз бандагони Худо қодир нестед. Магар шахсеро, ки дохилшавандаи Дӯзах аст.

Оятҳои баъдӣ мартабаи фариштагонро баён намуда бори дигар ақидаи мушрикони ботил месозанд.

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾

Ва ма миннā иллā лаҳу мақому-м маълум. 164.

164. Ва нест ҳеҷ яке аз мо, (фариштагонро) магар ин ки ўро мақоме муайян аст.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصّٰفُّوْنَ ﴿١٦٥﴾

Ва иннā ланаҳну-с сōффун. 165.

165. Ва батаҳқиқ, мо сафкашидагонем.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

Ва иннā ла наҳну-л-мусаббиҳун. 166.**166. Ва ҳаройина, мо тасбеҳгӯяндагонем.**

Дар зоҳир ин суханҳо ҳарфи фариштагонанд, локин сухани Аллоҳ аст, ки бо забони фариштагон фармуд, ки ҳар фариштаро аз Мо мартабаю манзалат ва вазифаест, ки аз он таҷовуз намекунад. Хулоса, ҳар як фариштаро аз тоату ибодати Аллоҳ таъоло мартабаву шараф муайян аст.

Фариштагон ҳамеша ба зикри Офаридгор ва ба тоату ибодат ва барои иҷрои амри Ӯ таъоло машғул буда, барои иҷрои фармони Аллоҳтаъоло ҳама вақт сафкашидагонанд ва доим дар ҳолати «омодабош» қарор доранд. Аз кулли он чизе, ки ба ӯ лоиқ нест, иҷтиноб намуда, Аллоҳро ба покӣ ёд мекунанд. Ин каломи фариштагон раддияи онҳоест, ки фариштагонро духтарони Аллоҳ медонанд.

Ин ҷо сухани фариштагон хотима ёфта, оятҳои зер аз мушрикони Макка огози сухан мекунанд:

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُنَّ ﴿١٦٧﴾

Ва ин кāну ла яқулун. 167.**167. Ва ҳаройина, мушрикҳо мегуфтанд:**

لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾

Лав анна ʔинданā зикра-м мина-л-аввалин. 168.**168. «Агар назди мо китобе аз пешиниён будӣ,**

لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾

Лакуннā ʔибāдаллоҳи-л мухласин. 169.**169. албатта, бандагони холиси баргузидаи Аллоҳ мешудем».**

Мушрикони Макка, пеш аз нузули Қуръон аз пайғамбарони гузашта чунон дур монда буданд, ки ҳатто огоҳӣ надоштанд. Лекин

чун номи анбиё (а) ва корнамоии онҳоро мешуниданд, чунин ёваро таманно намуда мегуфтанд, ки агар ба мо ҳам китобе мисли китобҳои пешиниён чун Тавроту Инҷил нозил мешуд, дурусти аъмоли худро нишон дода, дар имондорӣ аз онҳо дида, бузургтар мешудем. Аллоҳтаъолоро бо ихлоси бузург ибодат намуда, ҳештанро шомили сафи бандагони мухлису баргузидаи Аллоҳ мегардонидем. Мушрикони Макка бо чунин беҳудагӯй гӯё худро сафед кардани мешуданд. Вале...

فَكْفَرُوا بِهِ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

Фа кафару бих. Фа савфа яъламун. 170.

170. (Чун Қуръон ба онҳо омад) Пас, ба он Қуръон кофир шуданд, пас, ба зудӣ оқибати корро хоҳанд донист.

Агар кофирону мушрикони Макка дар суханони худ устувор мебуданд, пас чаро чун Қуръон ба онҳо нозил шуд, ҳукми онро қабул накарданду ба Қуръон кофир шуданд? Ҳол он ки Қуръон комилтарини китобҳои осмонӣ аст. Чаро аҳди худро ба гӯшаи фаромушӣ гузоштанд? Бинобар ин, давоми оят барои мушрикон ваъиду таҳдид аст. Худованд фармудааст, ки ба Қуръону оятҳои он кофир шуданд, ба зудии зуд уқубати куфрашонро хоҳанд дид, ин ғолибияте, ки дар ин дунё доранд, дар он рӯз ҳеҷ ба кор наравад.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ

Ва лақад сабақат калиматунā ли ъибāдина-л мурсалун. 171.

171. Ва батаҳқиқ, ҳукми Мо барои бандагони фиристодаи Мо пештар содир шуд,

إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ

Иннаҳум лаҳуму-л-мансӯрун. 172.

172. (ки) ҳаройина, пайгамбарон, албатта, нусратдодашудагонанд.

وَإِنْ جُنَدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ

Ва инна чунданā лаҳуму-л-ғолибун. 173.**173. Ва ҳаройина, лашқари Мо ба ростӣ ғалабақунандагонанд.**

Дар илми Аллоҳтаъоло ин амр муқаррару сабқат кардааст, ки ба пайғамбарони Худ дар муқобили душманонашон кӯмак мерасонад. Албатта, паёмбарон ва тобеони онҳо ғалабақунандагонанд. Гарчанде дар ибтидо андаке ба душвориҳо дучор меоянд, вале дар охир, пирӯзӣ албатта аз онҳост. Бигзор, ин пирӯзӣ барои бандагони мухлис, хоҳ бо бурҳону ҳуҷҷат ба даст ояд ва хоҳ бо истифодаи қувват, шарт ин аст, ки онҳо лашқари Аллоҳ бошанд. Ваъдаи Аллоҳтаъоло аст, ки ғалаба дар дунё ва дар охират барои муъминон аст. Дар дунё бо ҳуҷҷату бурҳон ва дар охират бо шомил шудан ба ҷаннатҳои пурнеъмат. Аммо баъзе вақт муъминон шикаст меҳӯранд, ин аз нуқсони онҳо ва меҳнати нодурусти онҳост. Ин ҳама барои онҳо имтиҳони Илоҳист.

﴿١٧٤﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ

Фа тавалла ъанҳум ҳаттā ҳин. 174.**174. Пас, то муддате аз онҳо рӯй гардон,**

﴿١٧٥﴾ وَأَبْصَرَهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ

Ва абсирҳум фа савфа юбсирун. 175.**175. ва (ҳоли) онҳоро бубин, пас, зуд аст, хоҳанд дид.**

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), дар баробари он изое, ки аз мушрикон ба ту мерасад, сабр кун. Албатта, зафар чониби шумост, ба зудӣ ҳоли зори он мушриконро хоҳед дид, зеро дур нест, ки онҳо подоши арзанда хоҳанд гирифт ва бо чашми худ натиҷаи куфрашонро хоҳанд дид.

Дар оятҳои баъдӣ ишора мешавад, ки мушрикон бо сабаби саркашиашон азобро барои худ бо таъҷил меҳонанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло бо саволи инкорӣ дар ояти зер таҳдид намуда фармудааст, ки...

﴿١٧٦﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ

А-фа би ъазāбинā ястаъчилун. 176.

176. Оё ин (кофирон) азоби Моро ба шитоб металабанд?

Табиатан мушрикони дар ҳаёт бо андак амонӣ мағрур шуда, аз худ мераванд. Бинобар ин, дар ривоят омадааст, ки вақто чузъи ояти қаблӣ «фасавфа юбсирун» нозил шуд, мушрикони аз шунидани ин ба мазох гузашта гуфтанд: «Кучо шуд он азобе, ки моро метарсонидед? Онро охир биёред!» Бинобар ин, Аллоҳтаъоло бо саволи инкорӣ онҳоро бо таҳдид мепурсад, ки оё ин кофирон он азоберо, ки барояшон ваъда шудааст, бо шитоб металабанд? Валлоҳу аълам, ояти зер барои ин саволи таҳдидӣ ҷавоб аст, ки мефармояд:

﴿١٧٧﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

Фа изā назала би сāҳатиҳим фа сāа сабāҳу-л-мун̄зарūн. 177.

177. Пас, чун ба майдони онҳо азоб фуруд ояд, пас, субҳи тарсонидашудагон чӣ субҳи бад бошад!

Зимни ояти мазкур Аллоҳтаъоло мефармояд, ки ай мушрикони, азоби ваъдашударо дур аз ақлу номумкин нашуморед, бояд бидонед, ки азоби ваъдашуда мисли душмани ҳангоми субҳ дар каминистода аст. Чун субҳгоҳон бар сари шумо ҳуҷум орад, он субҳ барои шумо бисёр субҳи бесаранҷомкунандаи бад буда, тоқату бардошти онро нахоҳед дошт!

Муфассирон калимаи «сабоҳ»-ро чунин маъно додаанд: «Душманони дар каминбуда то ҳарифи худро дар ғафлатзадагӣ ёбанду пирӯзии худро таъмин созанд, субҳро вақти мувофиқ медонанд. Агар бар сари инкоркунандагон азоби Илоҳӣ ногаҳон дар вақти субҳ нозил шавад, аз дасти мушрикони дигар чӣ кор меояд? Ҳоло бошад:

﴿١٧٨﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ

Ва тавалла ъанҳум ҳаттā ҳūн. 178.

178. Ва аз онҳо то муддате рӯйи гардон.

﴿١٧٩﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصَرُونَ

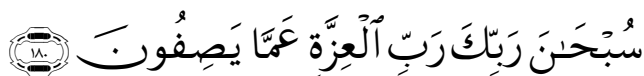
Ва абсир фа савфа юбсирун. 179.

179. Ва (ҳоли) ононро бубин, пас, зуд аст, ки(онҳо) хоҳанд дид.

Такрор омадани ин оятҳо, шояд таъкид барои таҳдиди куффор ё ба хоители тасаллию таскини Муҳаммад (с), ё шояд ваъдаи аввал, азоби дунёро дар назар дорад, чуноне аз сари мушрикони Макка гузашт ва ваъдаи охир азоби охиратро. Ба ин Аллоҳ донотар аст.

Хулоса, Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки то як муддати муайян аз ин дурӯғгӯёну бимдодашудагон, ки ҳеҷ ба худ намеоянду панд намегиранд, рӯйгардон бош ва сабрро пеша кун, чун он муҳлат барои онҳо фаро расад чӣ азобу уқубатҳоро хоҳанд дид. Аз он бесару сомонӣ ва он азобҳои гуногуне, ки ба сари ин тоифа меояд дар он рӯз, Аллоҳ муъминонро нигоҳ дорад.

Сураи карима бо оятҳои зерин ҷамъбасту комил гардида, хотима меёбад.

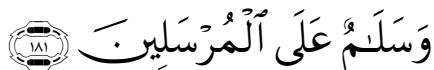

Субҳана Раббика Рабби-л ъиззати ъамма ясифун. 180.

180. Пок аст Парвардигори ту, Парвардигори пирӯзманд аз он суханоне, ки (мушрикони) баён мекунанд.

Дар хатми сура ақидаи исломӣ баёну хулоса шудааст. Яъне Зоти поки Аллоҳтаъоло аз он сифатҳое, ки мушрикони ба Ӯ таъоло нисбат медиҳанд, пок аст. Ӯ таъоло соҳиби иззату камолот буда, ҳамаи некӯиҳо дар он Зоти пок ҷамъ аст. Аз мазмуни ин оятҳо бо ҳубӣ ошкор мегардад, ки Аллоҳтаъоло худро аз ҳама айбҳое, ки куффор бар Ӯ таъоло сифат мекунанд, эълон доштааст.

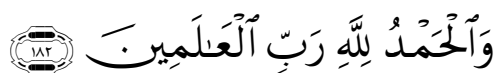
Бори дигар бо тарзи умум Аллоҳтаъоло ба пайғамбарони Худ ба ояти зер салом фиристода мегӯяд:

Ва салāмун ʔала-л мурсалин. 181.

181. Ва ба фиристодашудаҳои Аллоҳ салом бод!

Ӯ таъоло барои таъйид ба расулони Худ бинобар ҳақ буданашон дар дунё ва охират салом мефиристад. Ин сухани Парвардигор далели бо азамат будани расулони ва аз гуноҳон пок будану ба фатҳи онҳо аст, ҳамчунин ба зафар мушарраф шудани онҳоро мужда медиҳад.

Ва-л-ҳамду лиллāҳи Рабби-л-ъāламīн.182.

182. Ва ҳамду ситоиш махсуси Худованде аст, ки Парвардигори ҷаҳониён аст!

Ҷамиъи ҳамду сипосу шукр, чи дар ибтидо ва чи дар интиҳо, мар Аллоҳтаъолоро бод, ки Ў Парвардигори тамоми халоиқ ва тамоми оламҳост.

Аз ҳадисҳо чуноне, ки дар оятҳои 109-120-130 ҳамин сура ишора шуд хондани оятҳои сегонае, ки охири ин сура аст баъди тиловати Қуръон ё хатми маҷлис собит аст.

Сураи 38-уми Қуръон буда, дар Макка нозил шуда, аз 88 оят иборат аст.

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāнир-Раҳīм

Ҳадафҳои асосии ин сураи карим чун сураҳои дар Макка нозилшуда муолиҷаи ақидаи исломӣ аст. Дар оғози сура Аллоҳтаъоло ба Қуръон, он Қуръоне, ки бо услуби китобати (навиштаҷоти) худ мардумро оғиз гардондааст, қасам хӯрда, ба оламиён хабар медиҳад, ки Қуръон ҳаққасту Муҳаммад (с) наби мурсал аст.

Баъдан аз ваҳдонияти Аллоҳтаъоло сухан рафта, аз онҳое ёд мешавад, ки ваҳдонияти он Зотро инкор намуданду аз даъвати Расули акрам (с) сар печидаанд. Барои ҳушдори онҳо мисоли пурмӯҳтавое аз гузаштагон оварда мешавад, ки он тоғиҳо дар гумроҳӣ, ҷаҳолат, дурӯғ ҳисобидани расулон ва ғафлатзадагӣ аз ҳад гузашта буданд. Ин буд, ки бар сари онҳо азобҳои ниҳоят сахт фуруд омад.

Аллоҳтаъоло барои таскини Ҳабиби Худ (с) дар ин сура аз анбиёи (набиёни) пешгузашта ва рӯзгори ибратбахши онҳо мисолҳо меорад. Аз ҷумла, аз ҳазрати Сулаймон (а) ва қиблагоҳи (падари) ӯ (а) ҳазрати Довуд (а) ҳамчунин аз дигар анбиё чун Айюб (а), Исҳоқ (а), Яъқуб (а) ва Исмоил (а) мисол оварда мешавад. Одатulloҳ чунин буда, ки анбиё (а) ва авлиё (дӯстони Худо)-ро ба чунин мушкилиҳои сахт мубтало месозад.